

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 4 (5109) 29 студзеня 2021 г.

ISSN 0024-4686

16+

Падзвіжнік

Лёс

Мастак

беларускай навукі

Кузьмы Чорнага

з вялікай літары

стар. 5

стар. 6

стар. 12

Дабрыня як дамінанта светапогляду

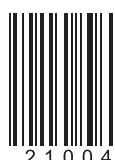
У 1921 годзе, калі Іван Шамякін нарадзіўся на Гомельшчыне ў вёсцы Карма Добрушкага павета, Гомельская губерня ўваходзіла ў склад Расійскай Федэрацыі. Дадзены факт ніяк не адбіўся на лёсе Івана Пятровіча, хіба толькі крытыкі папракалі яго, ужо сталага літаратара, за некаторую колькасць русізмаў у творах. Але што зробіш: для пісьменніка гэта матчына мова — так гаварылі ў іх мясцовасці. Больш важна — сам характар мясцовасці. Вакол Добруша — рэчкі і каналы, таму Уладзімір Пракапцоў назваў горад «маленькай Венецыяй».

А яшчэ дубровы — па іх, як быццам, племя радзімічаў, якое жыло тут, прыйшоўшы некалі з захаду, і назвала паселішча Добрушам. Зямля нарадзіла выдатных дзеячаў: той жа Уладзімір Пракапцоў, генеральны дырэктар Дзяржаўнага мастацкага музея Беларусі, вядомы мастак, стваральнік музейнага квартала ў Мінску. Яго зямляк Васіль Калінін — іканапісец. Аляксандр Старацкіраў на Чорным моры вывучаў і трэніраваў дэльфінаў, а калі вярнуўся на радзіму, узначаліў раённую арганізацыю ветэранаў і шмат зрабіў для ўшанавання памяці знакамітых землякоў.

Іван Шамякін на лецішчы, 1970-я гады.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 21004

Працяг на стар. 4 ▶

«ЛіМ»-акцэнт

Кадр. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ўзгадніў назначэнне Кірыла Казакова генеральным дырэктарам ЗАТ «Сталічнае тэлебачанне». Пасадка кіраўніка тэлеканала СТБ стала вакантнай пасля таго, як Ігар Луцкі, які яе займаў, у чэрвені мінулага года быў назначаны міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Выконваць абавязкі гендырэктара пачаў тады яго намеснік Кірыл Казакоў.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расіі Вячаслава Дабрыніна з 75-годдзем. «Вы стварылі мноства цудоўных твораў, якія сталі класікай музычнай эстрады. Шматгранны талент кампазітара і выканаўцы, невычэрпная творчая энергія атрымалі заслужанае народнае прызнанне і павагу калег не толькі ў Расіі, але і далёка за яе межамі, — гаворыцца ў віншаванні. — У Беларусі вас ведаюць і цэняць як чалавека, які захоплены любімай справай і нястомна імкнецца да пакарання новых прафесійных вяршынь».

Кірунак. Урад зацвердзіў дзяржаўную праграму «Масавая інфармацыя і кнігавыданне» да 2025 года, паведамляе Нацыянальны прававы інтэрнэт-партал. Дакумент накіраваны на дасягненне прыярытэтаў сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на 2021—2025 гады, а таксама вырашэнне задач дзяржаўнай палітыкі ў сферы масавай інфармацыі і выдавецкай дзейнасці. Мэта — павялічыць уплыў СМІ на фарміраванне пазітыўнага грамадскага меркавання, захаваць і ўмацаваць маральныя каштоўнасці грамадства, традыцый патрыятызму і гуманізму, культурнага і навуковага патэнцыялу.

Пазіцыя. Наведванне мясцін баявой славы народа — даніна памяці і павагі старэйшаму пакаленню, адзначыў міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч на мітынг у Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце з нагоды старту 56-га «Зорнага паходу» па мясцінах баявой і працоўнай славы беларускага народа. «Вядома, што любая краіна, любая нацыя моцная сваёй духоўнай спадчынай, патэнцыялам моладзі. Сёння вельмі важна, каб малады чалавек быў не толькі высокаадукаваным, але і любіў ды паважаў родную зямлю», — перакананы Анатоль Маркевіч. «Зорны паход» унікальны сваёй гісторыяй: сама лічба «56» сведчыць пра глыбокую і сур'ёзную традыцыю. Гэта захаванне гістарычнай памяці пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны, якая асабліва важная ў маладзёжным асяроддзі.

Дата. Музей гісторыі беларускага кіно да 100-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна пакажа экранізацыі твораў аўтара. Большасць заяўленых у праграме карцін створаны Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм». 100-годдзе з дня нараджэння пісьменніка, які на працягу многіх гадоў супрацоўнічаў з кінастудыяй, — выдатная нагода паказаць класічныя фільмы, распавёў БелТА кіраўнік музея Ігар Аўдзееў: «Мы аддаём даніну павагі Івану Шамякіну, паказваючы экранізацыі яго твораў». У цітрах — імёны такіх знакамітых рэжысёраў, як Ігар Дабралюбаў, Міхаіл Пташук, Вячаслаў Нікіфараў.

Праект. Нацыянальная бібліятэка Беларусі падрыхтавала віртуальны праект да 115-годдзя з дня нараджэння беларускага паэта, аднаго з заснавальнікаў літаратурнага аб'яднання «Маладняк» Андрэя Александровіча. Праект, размешчаны на інтэрнэт-партале НББ, дае доступ да алічбаваных кніг, рукапісаў, дакументаў, перапіскі Андрэя Александровіча, яго фатаграфій і публікацый сучасных аўтараў аб пісьменніку. У фондах бібліятэкі захоўваецца ўся прыжыццёвая спадчына Андрэя Александровіча. У праекце прадстаўлены 25 алічбаваных кніг, сярод якіх зборнікі вершаў «Па беларускім бруку» (1925), «Прозалаць» (1926), «Угрунь» (1927), «Гудкі» (1930), паэмы «Цені на сонцы» (1930) і «Напор» (1933), творы для дзяцей, проза.

Традыцыі. У Віцебскім абласным краязнаўчым музеі адкрываецца выстаўка «Стагоддзяў сувязная нітка», якая будзе працаваць два месяцы. Тут пакажуць калекцыю дэкаратыўнай вышыўкі, вязання і пляцення канца XVIII—XIX стагоддзяў з фондаў музея, паведамлілі ва ўстанове культуры. Збор прадметаў прыгожага рукадзелля з'явіўся ў музеі дзякуючы яго першаму дырэктару Антону Брадоўскаму, які быў калекцыянерам, інструктарам на курсах мастацкага вышывання і вялікім аматарам гэтага віду прыкладнага мастацтва. Кожны тэматычны блок паслядоўна раскрывае галоўную ідэю выстаўкі — паказ калекцыі праз адлюстраванне тэхналогіі вырабу, знаёмства са стылістычнымі асаблівасцямі, арнаментамі і дэкаратыўнымі матывамі, а таксама прызначэнне прадметаў канкрэтнага гістарычнага перыяду.

Рэгіёны. У Брэсцкім акадэмічным тэатры драмы днямі адбыўся канцэрт сімфанічнага аркестра «На белых створках зімы». Вобраз самай халоднай пары года паўстаў у музычных шэдэўрах Пятра Чайкоўскага, Георгія Свірыдава, аргенцінскага кампазітара Астара П'яцолы, Леаніда Левашкевіча. Апошні, паводле БелТА, — наш зямляк, які доўгі час жыў у Санкт-Пецярбургу, але не страчвае сувязі з радзімай. У праграму веча была ўключана яго кампазіцыя «Люты» з яркага рамантычнага цыкла твораў для сімфанічнага аркестра «Поры года».

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Новы статус творцаў

Савет Гомельскага абласнога аддзялення СПБ падвёў вынікі індывідуальнай творчай і грамадскай дзейнасці пісьменнікаў рэгіёна ў 2020 годзе.

З нагоды аб'яднення на Гомельшчыне 2021-га годам класічнай літаратуры і чытання і дзеля актывізацыі творчай і грамадска-культурнай дзейнасці літаратараў было прынята рашэнне аб заснаванні звання «Пісьменнік года Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі». Ганаровы статус атрымліваюць самыя актыўныя аўтары, якія стваралі цікавыя творы і шмат працавалі з чытачамі.

Разглядалася некалькі кандыдатур на вылучэнне і прысваенне статусу «Пісьменнік года». У выніку

Вольга Раўчанка.

было прынята рашэнне аб прысваенні гэтага звання.

Самай актыўнай пісьменніцай у намінацыі «Пераклады» прызнана

Вольга Раўчанка, якая выдала летась 6 кніг перастварэнняў замежных паэтаў на беларускую і рускую мовы. А ў намінацыі «Майстар слова» вызначыўся Міхась Сліва, які выдаў 5 кніг прозы, у тым ліку духоўна-асветніцкага характару.

Пра творчую і культурна-грамадскую дзейнасць палескіх творцаў на працягу года шмат пісалі сродкі масавай інфармацыі, як у Беларусі, так і за мяжой. Нягледзячы на складаную сітуацыю, звязаную з пандэміяй, пісьменнікі праводзілі творчыя сустрэчы з чытачамі, актыўна прапагандавалі мастацкае слова і чытанне.

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ
Фота прадастаўлена абласным аддзяленнем СПБ

Конкурс для перакладчыкаў

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ і навукова-даследчая лабараторыя па сацыякультурных праблемах памежжа Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта, кафедра беларускай і рускай моў гэтай ВНУ абвешчаюць конкурс на найлепшы пераклад твораў Лесі Українкі на рускую, беларускую, англійскую, нямецкую, французскую, польскую, украінскую, кітайскую і іншыя мовы.

Да ўдзелу ў конкурсе «Лесья Українка аб адзінстве народаў і лёсаў» запрашаюцца беларускія і замежныя пісьменнікі, выкладчыкі, студэнты, магістранты, аспіранты, навучэнцы і настаўнікі школ, гімназій. Работы прымаюцца да 15 красавіка 2020 года ў дзвюх намінацыях: «Лепшы пераклад паэтычнага твора» і «Лепшы пераклад фрагмента празаічнага твора».

Пераклады неабходна дасылаць кіраўніку навукова-даследчай лабараторыі Марыі Жыгалавай на адрас zhygalova@mail.ru і старшыні Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ Таццяне Дзямідовіч: tatiana.demidovich@gmail.com.

Лепшыя работы творчага спаборніцтва будуць прапанаваны для публікацыі ў беларускіх літаратурных часопісах.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

актуальна

Літаратурны маніторынг

Напярэдадні XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў Доме прэсы праводзілі аб папулярнасці чытання сярод дзяцей і падлеткаў.

— Да дзіцячай літаратуры мы звычайна адносім кнігі для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў, а мастацкая і навукова-папулярная для сярэдняга і старшага школьнага ўзросту выпадае, — пачаў размову начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Беларусі Уладзімір Андрэевіч. — Часам складваецца ўражанне, што такіх кніг наогул няма. А яшчэ бацькі заўважылі, што ў сучасных дзіцячых выданнях часта выкарыстоўваюцца дыялекты. Думаю, лепш вярнуцца да класічнай літаратурнай мовы.

Дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Іван Саверчанка нагадаў: 2021-ы абвешчаны годам народнага адзінства. Універсальныя каштоўнасці — гуманізм, справядлівасць, эстэтычная культура — гэта сімвалы народнага адзінства.

— Інстытут завяршыў чарговую праграму, разлічаную на 5 гадоў, — зазначыў Іван Саверчанка. — Адзін з вынікаў — выданні «Шэдэўры пісьменства літаратуры X—XVII стст.» і «Кандлер Леў Сапега». Упэўнены, кожны беларус павінен не толькі ведаць пра існаванне твораў Кірылы Тураўскага, але і прачытаць іх сам. Як і тэксты першадрукара Скарыны, яго прадмову да Бібліі. Што датычыцца Сапегі, праз гэтую асобу людзі пазнаёмяцца з высокай прававой культурай і досведам дзяржаўнатворчасці.

Па меркаванні начальніка ўпраўлення маніторынгу якасці адукацыі навукова-метадычнай установы «Нацыянальны інстытут адукацыі» Міністэрства адукацыі Беларусі Вячаслава Караткевіча,

літаратура адыгрывае вядучую ролю ў фарміраванні чалавека, яго прафесійнай дзейнасці ў сацыуме. Адзін з найважнейшых этапаў знаёмства з літаратурай — атрыманне менавіта агульнай сярэдняй адукацыі. Гэта час фарміравання ўніверсальных навыкаў і стварэння сістэмы маральна-этычных каштоўнасцей.

— Найважнейшыя крэтэрыі адбору тэкстаў для навучальных праграм — мастацкі ўзровень, вытрыманасць часам і дэдактычны патэнцыял, — зазначыў Вячаслаў Караткевіч. — Акрамя падручнікаў, НІА рыхтуе серыю дапаможнікаў «Кампетэнтнасны падыход», якія дапамагаюць крыху інакш паглядзець на той ці іншы твор. На сайце НІА ўжо шмат гадоў працуе раздзел «Кнігасвет» — сваеасаблівае пляцоўка, дзе можна пазнаёміцца з літаратурнымі навінкамі і рэцэнзіямі на іх.

На яшчэ адну праблему звярнула ўвагу першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, якая лічыць, што ёсць недапрацоўкі ў рабоце з бацькамі.

— Калі дарослыя самі не ведаюць сучасных аўтараў, то што казаць пра дзяцей? — падкрэсліла літаратар. — Такія мерапрыемствы, як выстаўка-кірмаш, і праводзяцца дзеля таго, каб выправіць сітуацыю. У яе межах адбудзецца міжнародны круглы стол з удзелам дзіцячых пісьменнікаў. Мы правядзем таксама акцыю «Кніга — для сябра», каб перадаць выданні ў школу-інтэрнат. Дарэчы, падчас правядзення выстаўкі-кірмашу ў кожнай кніжніцы будзе ладзіцца выстаўка «Адкрыты для сябе дзіцячую беларускую кнігу», а на базе Цэнтральнай дзіцячай бібліятэкі імя М. Астроўскага адбудзецца круглы стол, прысвечаны дзіцячаму чытання.

Удзельнікі прэс-канферэнцыі нагадалі дэвіз выстаўкі: «Кніга аб'ядноўвае людзей і народы» і запрасілі ўсіх яе наведаць.

Аляксандра ГРАМЫКА

Панэль дыялогу: вынікі і планы

Найважнейшая падзея наступнага месяца — VI Усебеларускі народны сход, які плануюць правесці 11—12 лютага. На абмеркаванне яго ўдзельнікаў будуць вынесены асноўныя палажэнні Праграмы сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на 2021—2025 гады і напямкі грамадска-палітычнага развіцця краіны. Агульная колькасць удзельнікаў і запрошаных асоб VI Усебеларускага народнага сходу складзе 2700 чалавек. Удзельнікі форуму ад абласцей і Мінска выбіраюцца з улікам нормаў прадстаўніцтва раённымі і гарадскімі Саветаў дэпутатаў і найбольш буйнымі грамадскімі аб'яднаннямі. Пра важнасць падзеі — культурныя і грамадскія дзеячы нашай краіны.

Мікалай ЧАРГІНЕЦ, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Усебеларускі народны сход — гэта магчымасць падвесці вынікі пэўнага этапу дзейнасці дзяржавы: адзначыць, што ўдалося вырашыць, і, самае галоўнае, засяродзіць увагу на тым, што яшчэ трэба зрабіць. Прааналізаваць трэба і апошнія падзеі, звязаныя з незаконнымі масавымі мерапрыемствамі, бо там удзельнічаў народ. Так, трэба паразмаўляць на тэму ідэалогіі, выхавання моладзі, ролі ў ім сям'і і школы, намеціць шляхі далейшай рэалізацыі тых ці іншых ідэй. Важна звярнуць увагу і на эканамічную сферу, яе дасягненні і недахопы. Мабыць, гэта галоўны кірунак дыскусіі, але мяне як пісьменніка хвалюе тэма культуры і пісьменніцтва. Хацелася б, каб на гэтым сходзе было больш пісьменнікаў, каб у творцы была магчымасць выказацца. А гаварыць нам ёсць пра што: пра ролю кнігі, бо зараз некаторыя чыноўнікі лічаць, што ў наш век яна не зусім патрэбная; пра важнасць бібліятэк, бо нас вельмі хвалюе, што ў краіне іх колькасць раптам скарацілася на 50 %; пра павышэнне зарплат бібліятэкараў, што доўгі час не ажыццяўляецца; пра паступовае знікненне буйнога фонду бібліятэк...

Хацелася б узняць пытанне наконт колькасці і прафесійнасці спецыялістаў па адборы літаратуры для школ і вышэйшых навучальных устаноў. Не ў апошнюю чаргу хвалюе пытанне павышэння ўзроўню выхавання як у сям'і, так і ў школах. Гэты ланцужок «сям'я — школа — грамадства» павінен найбольш ярка праяўляцца ў далейшай дзейнасці дзяржавы: дзесьці неабходна нешта палепшыць, дзесьці — перагледзець. Гэта трэба для таго, каб нашы дзеці больш адчувалі, што ў іх ёсць сям'я, што ў іх ёсць любоў да бацькоў, да сябе, да радзімы. Мы, пісьменнікі, чакаем, вядома, што будуць разгледжаны такія найважнейшыя тэмы, як Канстытуцыя, перамеркаванне абавязкаў паміж урадам і парламентам. Вядома, і ў грамадстве наспелі канкрэтныя пытанні, якія неабходна абмеркаваць... Таму гэтае веда павінна прайсці не толькі ў вырашэнні жыццёва важных пытанняў, але і ў цікавых абмеркаваннях. Я ўпэўнены, што ўдзельнікі змогуць выйсці на вырашэнне канкрэтных праблем, прынамсі, на план іх вырашэння.

Валянцін СЕМЯНЯКА, старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі па дзяржаўным будаўніцтве, мясцовым самакіраванні і рэгламенце, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Усебеларускі народны сход сёлета праводзіцца шосты раз. За час існавання, а гэта чвэрць стагоддзя, сход стаў не проста адметнай з'явай грамадскага жыцця краіны, а ператварыўся ў неад'емную частку нацыянальнай палітычнай культуры, сфарміраваўся як адзін з элементаў беларускай палітычнай традыцыі. Кожны раз яго правядзенне і звязаныя з гэтым грамадскія працэсы не толькі выклікаюць усеагульны інтарэс, становяцца прадметам для нацыянальнай дыскусіі, але і вызначаюць тэндэнцыі развіцця грамадства на найбліжэйшую перспектыву. У гэтым заключаецца значэнне ўсенароднага форуму для фарміравання дзяржаўнай палітыкі і ўнікальнасць гэтай формы дэмакратыі як аднаго з інструментаў народаўладдзя.

Вадзім ПІГІН, палітолаг, кандыдат гістарычных навук, дэкан факультэта філасофіі і сацыяльных навук БДУ, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Гэты сход — важная веха па ўрэгуляванні таго грамадска-палітычнага крызісу, які ўзнік у нашай краіне летась. З іншага боку, не трэба звязваць з ім занадта

высокія чаканні. У яго ёсць пэўная кампетэнцыя — абагульніць увесь той досвед, у тым ліку негатыўны, які мы атрымалі за апошні год, і акрэсліць праграму развіцця. Дарэчы, гэта часткова зроблена — праграма развіцця нашай краіны была прэзентавана ўрадам не так даўно на базе Міністэрства эканомікі Беларусі. Гэта стаўка і на моцную сям'ю, і на развіццё рэгіёнаў, і на інтэлектуальнае развіццё краіны, яе ІТ-сектар, і на новую мадэль адносін дзяржавы, улады і грамадзяніна. Мы паступова пераходзім ад патэрналісцкай краіны да дзяржавы-партнёра, перагортваючы старонку постсавецкай дзяржавы. Зразумела, за два дні гэтага зрабіць нельга. Таму калі мы кажам пра канстытуцыйны і прававы статус, то на Усебеларускі народны сход павінны гледзець не проста як на з'яву, але як на пэўны працэс. Вось менавіта тыя дыялогавыя пляцоўкі, якія маюць месца недзе з верасня мінулага года і, мне здаецца, ахапілі ўжо некалькі дзясяткаў тысяч чалавек, сам сход і тое, што будзе пасля сходу, — гэта і ёсць працэс дэмакратыі прамога дзеяння, якая зараз нараджаецца ў краіне. Гэта праява павышанай грамадскай актыўнасці.

Іншы раз гавораць, што падчас такіх сустрэч абмяркоўваюць толькі два тыпы праблем: канстытуцыйна-прававыя і сацыяльна-эканамічныя. Нельга з гэтым пагадзіцца, бо іх эфектыўнае вырашэнне без разгляду актуальных пытанняў развіцця культуры немагчыма. У сваю чаргу і культура залежыць ад стану палітычнай сістэмы, а таксама ад таго, як будзеца эканамічная мадэль. Мне здаецца, дэлегаты і тыя, хто іх вылучае, надаюць гэтай тэме вялікую ўвагу. Між тым праблема не толькі ў фінансаванні, што, вядома, немалаважна. Кадры, размеркаванне, установы культуры, мастацкі ўзровень увогуле — мы павінны больш казаць аб тым, якія праблемы сёння хвалююць творцаў. Культура заўжды рэагавала на грамадскі пульс. Хочацца пачуць зацікаўленую размову аб планах нашых мастакоў, акцёраў, пісьменнікаў... Мне здаецца, гэтаму будучы прысвечаны пэўныя секцыі як на самім сходзе, так і пасля яго. Гэтая панэль культурнага дыялогу павінна стаць адной з найбольш значных.

Юрый КРЫВАШЭЙ, кіраўнік народнага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь сямейнага ансамбля «Жывіца» Борскага сельскага Дома культуры Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці:

— На Усебеларускі народны сход іду з прапановай захавання, адраджэння і папулярнацыі аўтэнтчнага фальклору ў Беларусі. Лічу, што гэтай тэме вельмі важна надаць асаблівую ўвагу, бо кожная краіна мае сваю фальклорную спадчыну: у адных яна захоўваецца, перадаецца з пакалення ў пакаленне, а ў іншых паступова забываецца і сыходзіць у нябыт. На жаль, сёння аўтэнтчны фальклор у нас перастае быць шырока распаўсюджанай культурнай з'явай, але на працягу многіх стагоддзяў з ім жыў, працаваў і адпачываў народ. Вельмі мала засталася тых майстроў, якія сваімі рукамі вырабляюць беларускія народныя інструменты: дыятанічныя цымбалы, ліры, дуды, жалейкі, дудкі. Аднак жа ў нас ёсць тыя, хто транслюе аўтэнтчную музыку, хто мог бы перадаваць маладым пакаленням беларусаў рэгіянальныя асаблівасці ігры на народных інструментах, дэманстраваць лакальную спецыфіку выканання старадаўніх песень і былін той ці іншай мясцовасці. Менавіта аўтэнтчны фальклор становіцца тым сродкам, які дае магчымасць падкрэсліць самабытнасць і ўнікальнасць нацыянальных традыцый.

Як вядома, Усебеларускі народны сход падводзіць вынікі папярэдніх пяці гадоў і ставіць задачы на наступную пяцігодку. І на сёння адной з галоўных задач Усебеларускага народнага сходу павінна стаць выпрацоўка эфектыўных механізмаў па рашэнні першачарговых праблем, актуальных для любога грамадзяніна краіны. Самае галоўнае практычна для кожнага з нас — спакой у роднай Беларусі, развіццё розных кірункаў дзейнасці, у тым ліку і далучэнне новых пакаленняў беларусаў да арыгінальнай музычнай спадчыны, узоры якой будуць трансліравацца на розных фестывалях і канцэртах. Цесная сувязь з гістарычным мінулым роднай зямлі, са спецыфікай музычнай спадчыны сваёй малой радзімы, безумоўна, паспрыяе актывізацыі працэсу культурнай і нацыянальнай ідэнтыфікацыі беларусаў.

Падрыхтавалі Яўгенія ШЫЦЬКА і Дар'я ШЛАПАКОВА

Фота БелТА.

Фота Кастуся Дробава.

Фота БелТА.

Фота з асабістага архіва.

«ЛіМ»-люстэрка

Выстаўка іранскага мастацтва «Іран — каштоўная зямля» будзе праходзіць з 2 па 18 лютага ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Праект, арганізаваны галерэяй і Культурным прадстаўніцтвам Пасольства Ісламскай Рэспублікі Іран у Рэспубліцы Беларусь, прымеркаваў да 42-й гадавіны перамогі Ісламскай Рэвалюцыі ў Іране 1979 года. У экспазіцыі будуць прадстаўлены творы народных промыслаў Ірана, вырабы ручной работы, вытанчаныя дываны-карцінкі, каліграфія і многае іншае. На выстаўцы будзе магчымасць пазнаёміцца з самабытнай творчасцю Ірана і яго нацыянальнымі традыцыямі, культурай, кухняй, персідскай мовай і літаратурай, з выдатнымі мясцінамі краіны, даведацца больш пра яе сучаснае жыццё, навуку, тэхналогіі і нават спорт. У рамках праекта плануецца арганізаваць майстар-класы па каліграфіі і маляванні, а таксама кінавечары іранскай культуры. Кураатарам выступіла Марына Татарэвіч, дырэктар мастацкай галерэі «Універсітэт культуры».

Вечар раманаў кампазітараў Пятра Чайкоўскага і Сяргея Рахманінава пройдзе 5 лютага ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі. Як інфармуе БелТА, раманы выканаюць маладыя салісты оперы Анастасія Храпіцкая і Дзмітрый Шабеця. Акампаніраваць будзе канцэртмайстар Дзіяна Моршнева, якая адзначыла: «З Анастасіяй Храпіцкай мы супрацоўнічаем даволі даўно, ігралі канцэрты і ў Белдзяржфілармоніі, і ў канцэртнай зале «Верхні горад». Праца з такімі талентамі і падштурхнула мяне паспрабаваць зрабіць канцэрт. Захацелася, каб гледачы пачулі іх цудоўныя галасы. Бадай, лепш за ўсё гэта зрабіць менавіта ў камернай праграме, дзе мы сабралі раманы двух геніяльных кампазітараў».

Беларускіх аўтараў запрашаюць прыняць у Японіі, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». Праект плануюць прадставіць у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Беларусі ў сакавіку. Мастакі, якіх цікавіць традыцыйная японская культура і якія працуюць, натхняючыся ёй, змогуць дапоўніць экспазіцыю сваімі работамі. Заяўкі на ўдзел будуць прымацца да 20 лютага ўключна.

Найлепшым фільмам 2020 года, па версіі кінематаграфічнай прэміі «Золотой орёл», стаў «Блакадны дзёнік» рэжысёра Андрэя Зайцава, інфармуе РІА «Новости». Раней стужка атрымала Гран-пры Міжнароднага маскоўскага кінафестывалю. Цырымонія ўзнагароджання прайшла ў павільёне № 1 кінаканцэрна «Мосфильм», падчас якой рэжысёр адзначыў, што без «Блакаднай кнігі» Данііла Граніна і Алеся Адамовіча ні сцэнарыя, ні фільма быць не магло. Між тым Андрэй Зайцаў таксама атрымаў узнагароду за найлепшы сцэнары. За перамогу ў намінацыі «Найлепшы фільм», акрамя «Блакаднага дзёніка», змагаліся чатыры карціны: «Дарагія таварышы» Андрэя Канчалюскага, «Лёд 2» Жоры Крыжоўнікава, «Саюз выратавання» Андрэя Краўчука і «Стральцоў» Іллы Учыцеля.

Брытанскі тэлеканал Sky анансаваў новы дакументальны фільм пра аварыю на Чарнобыльскай АЭС. Як перадае РІА «Новости», рэжысёрам стане Джэймс Джонс, які здымае дакументальнае кіно. Яго нядаўні праект — «Мосул» (2019) — расказвае пра вызваленне іракскага горада ад тысяч баевікоў. Стужка пад назвай «Чарнобыль-86» будзе ісці 90 хвілін. Мяркуюцца, што аснову дакументальнага фільма складуць відэаархіў і жывыя сведкі відавочцаў трагедыі і высылкаў ліквідатараў. Прэм'ера на Sky запланавана на 2022 год.

Міні-альбом «EP2021» Глеба Самойлава гурта The MATRIXXX з'явіўся на лічбавых пляцоўках. На сайце калектыву яго называюць пралагом да паўнаватраснага альбома, што пакуль рыхтуецца. Адзін з трэкаў — гратэскае працятанне «Ляжу ў палаце наркаманаў» Уладзіміра Высоцкага. Былы саліст «Агаты Крысці», а цяпер лідар гурта The MATRIXXX Глеб Самойлаў сам запісваў усе клавійныя партыі і праграмаваў басавыя эфекты. Звядзенне адбывалася на студыі каледжа Fanshow Music Industry Arts у канадскай правінцыі Антарыо. Гукарэжысёрам праекта выступіў Максім Чыкуноў.

Работа над праектаваннем музейнага цэнтра, прысвечанага Андрэю Таркоўскаму, пачнецца сёлета ў пасёлку Мясны Рязанскай вобласці. Пад музей возьмуць дом, які рэжысёр набыў у 1970 годзе і куды прыязджаў на працягу 11 гадоў. Ва ўстанове плануюць праводзіць паказы фільмаў, арганізоўваць выстаўкі і сцэнічныя мерапрыемствы, а таксама адкрыць кафэ і краму для продажу сувеніраў, паведамляе «ИТАР-ТАСС».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Дабрыня як дамінанта светапогляду

«Геній месца» — рэч важная, вартая ўвагі: чаму на той ці іншай тэрыторыі з’яўляюцца асобы, выдатныя ў пэўнай сферы дзейнасці? «Умяшчальны ландшафт» (Л. М. Гумілёў) — галоўнае, на што варта звярнуць увагу. Ландшафты вакол вёскі Карма разнастайныя, надзвычай маляўнічыя, у асноўным лясы, дзе служыў лесніком бацька будучага пісьменніка Шамякіна.

Прыродны фактар, у які ўваходзіць і генетыка, найважнейшы ў фарміраванні асобы. Што тычыцца памяці пра род, то Шамякін ужо ў сталым узросце зацікавіўся сваімі каранямі. Дзядоў ён памятаў добра. У прыватнасці, у аўтабіяграфіі адзначае цікавы характар дзеда па бацьку Міны. У сям’і захоўвалася цымянае паданне, што продкі некалі мелі прозвішча Чарназёмавы. Адзін з іх

Іван Шамякін з жонкай і дзецьмі — Лінай, Тацянай і Аляксандрам, 1950-я гады.

вярнуўся з Расіі, куды ездзіў на заробкі, ужо з прозвішчам Шамякін, якое і прыжылося. Адкуль, чаму, невядома. Прычым напачатку слова вымаўлялася і пісалася «Шэмякін», таксама, як у сусветна вядомага расійскага мастака Міхайла Шэмякіна. Сам Іван Пятровіч у канцы 1940-х гадоў, ужо калі стаў пісьменнікам, выправіў новыя дакументы, памяняўшы адну літару ў прозвішчы, бо так — больш па-беларуску.

Само слова — ад «шыю мяцэ». Магчыма, продаж пісьменніка любіў біцца, як вадзілася, прытым рытуальна, у вёсках таго часу, і перамагаў. Пра сілу роду ўскосна сведчыць фізічная моц роднага дзядзькі Івана Пятровіча — Трафіма Мінавіча. Неардынарны быў чалавек: мала што дужы, дык і вясёлы, смяшлівы, заўсёды спяваў. Аб ім у майго бацькі — самыя светлыя ўспаміны. Ды і дзеда Пятра Мінавіча я сама памятаю высокім і моцным нават у сталым узросце. Але Іван пайшоў у сваю маці — Сынклецію Сцяпанаўну — нізкага расточку.

Дзед будучага пісьменніка па маці меў прозвішча Калінін. Чалавек разумны, разважлівы, справядлівы, прытым багаты, карыстаўся ў людзей вялікай павагай, таму на працягу больш чым дваццаці гадоў аднавяскоўцы выбіралі яго старстам вялікай вёскі Карма.

У вёсцы, дарэчы, адпраўляў службу святы Іаан Кармянскі — Іван Гашкевіч (1837—1917 гг.). Паходзіў ён з вядомага роду беларуска-ўкраінскіх святароў Гашкевічаў. Яго родзіч — першы консул Расіі ў Японіі, вядомы вучоны, знаўца Усходу. Свята-Пакроўскую царкву, у якой у XIX ст. служыў Іаан, у 1950 г. улады разбурылі. У 1991 г. выпадкова знайшлі яго нятленныя мошчы. Тады і царкву аднавілі, дзе мошчы захоўваюцца.

Як уплывала на маіх родных — прадзедаў — блізкасць да святога? Такі чалавек, бясспрэчна, утвараў вакол сябе асаблівую духоўную атмасферу. Шамякін-атэіст гэтым не зацікавіўся. Але аб маральных якасцях роду я мяркую хоць бы па бабулі. Фенаменальна працалюбівая, мужная і рашучая, але ціхая, рахманая, сарамлівая, заўсёды баялася, як бы не надакучыць, не замінаць іншым людзям, не займаць іх часу сабою. У прынцыпе такім жа быў і Іван Пятровіч. Безумоўна, калі стаў знакамітым, прыходзілася яму і выступаць перад вялікімі калектывамі, і сядзець у розных прэзідыумах, і часта хадзіць па чыноўніках. Але не любіў быць у цэнтры ўвагі.

Само слова «Карма» (з націскам на другім складзе) я лічу старажытным, ад арыяцкай: на санскрыце «карма» (з націскам на першым складзе) — вызначаны ўчынкамі чалавека яго лёс.

Шамякін верыў у свой шчаслівы лёс, меў яго, лёсу, падказкі, намёкі з ранняга дзяцінства. Так, у лесніка Пятра Мінавіча любілі чытаць паэму Я. Коласа «Новая зямля» — пра сям’ю лесніка Міхала. І мне, шасцігадовай, бацька чытаў паэму па вечарах. Стаўшы

пісьменнікам, Іван Пятровіч лічыў Коласа сваім настаўнікам і заўсёды ганарыўся знаёмствам з ім.

У жыцці кожнага чалавека здараюцца падзеі, якія аказваюць такое моцнае ўражанне, што вызначаюць светаадчуванне, характар, нават лёс. У навуцы такое выключнае ўражанне называецца імпрэсінгам. Імпрэсінгаў можа быць некалькі на працягу жыцця, але найбольш запамінаецца першы, дзіцячы. Шамякін піша: «Першы яркі ўспамін маленства — як бацька ехаў служыць лесніком. Было гэта ў 1925 годзе. Самае моцнае ўражанне ад гэтай паездкі — равы ў вёсцы Крупец. Другое гэтае ж моцнае ўражанне зрабіў Сож і першы параход, які я ўбачыў».

Яшчэ адно ўражанне — ужо гадоў у дванаццаць, калі бацька Івана працаваў у лясніцтве каля вялікай вёскі Церуха Гомельскага раёна. Тут вучань церухскай школы вучыўся разам з будучай жонкай, пра што, безумоўна, тады не ведаў. Але праз некалькі гадоў яны сустрэліся ў кінатэатры ў Гомелі, дзе Іван Шамякін вучыўся ў тэхнікуме будаўнічых матэрыялаў, а Марыя Кротава — у медыцынскім вучылішчы. Пачалі сустракацца, потым працавалі ў розных месцах Беларусі, перапісваліся. Каханне прайшло выпрабаванне часам, расстаннем на пяць гадоў падчас вайны, службай Шамякіна ў войску. Пражылі разам 58 гадоў... Марыя Філатаўна для Івана Пятровіча — і любімая жонка, і маці яго дзяцей, і муза, і выдатны сакратар (закончыла з адзнакай, ужо маючы трох дзяцей, філалагічны факультэт педагагічнага інстытута).

Умовы фарміравання чалавека, будучага пісьменніка, шмат што вызначаюць у яго творчых прыхільнасцях, нават у яго стылі. Прырода ваколіц Церухі асабліва моцна паўплывала на светаадчуванне Шамякіна, неаднаразова даравала натхненне. У 1951 г. на грошы Сталінскай прэміі за раман «Глыбокая плынь» ён будзе ў Церусе звычайную вясковую хату, куды прыязджае з сям’ёй літаральна кожнае лета на працягу дзясяткаў гадоў.

На пясках павырасталі магутныя сасновыя бары, у якіх поўна вадзілася звяроў і птушак, выпявалі ягды і грыбы яшчэ нават у 1950—60-я гады, а тым больш у дзяцінстве Шамякіна. Тут, менавіта ў Церусе, Шамякін напісаў папулярныя ў чытачоў раманы «У добры час», «Крыніцы», «Трывожнае шчасце», «Сэрца на далоні». Сюды пастаянна прыязджалі госці — калегі-пісьменнікі: беларускія, рускія, украінскія. Асабліва часта заяджалі менавіта ўкраінскія пісьменнікі — заўсёды шумныя, гаманкія, дасціпныя, падобныя да запарожскіх казакоў.

У Церусе разам з гасцямі наладжваліся рыбалкі на Сож і яго старыцы, паходы ў лес па ягды і грыбы. Асабліва Шамякіны любілі «частваць» экзотыкай: вазілі на адно з азёраў, дзе рос таксама, думаю, даледавіковы рэлікт — вадзяны арэх *чылім*: плады ў яго чорныя,

Іван Шамякін у Таджыкістане, 1967 г.

калючыя, а вараныя на смак вельмі падобныя да харчовых каштанаў.

У творах, напісаных Шамякіным у 1950—60-я гады, праз мастацкі тэкст свеціцца радасць жыцця, прага творчасці, шчасце як гармонія, якую магчыма — тады ён верыў у гэта — ажыццявіць і ў чалавечым грамадстве.

Гады паездкаў у Церуху — літаральна кожным летам — былі часам поўнага, абсалютнага шчасця, якое толькі можа быць у жыцці чалавека. Адчуванне шчасця вынікала і з назіранняў за станоўчымі зменамі ў краіне, і ад уласных творчых сіл, даволі ранняй славы, уключанасці ў эліту грамадства, і ад сямейных радасцей. Але ў немалой ступені яно звязвалася з яшчэ непарушанай пупавінай яднання з прыродай, з вёскай. Успаміны пра вясковае маленства і найлепшую творчую пару ў Церусе Шамякін назаўсёды захаваў у сваім сэрцы як самае *дарагое* ў жыцці. Гэта абумовіла, як я мяркую, яго *жыццярэаднасць* (праўда, да 1990-х гадоў, калі трагічныя абставіны існавання змянілі яго светаадчуванне. Быць інтэлігенту аптымістам у той ліхі час — кашчунна).

Жыццярэаднае светаадчуванне, на маю думку, закладвалася яшчэ да нараджэння. Нарадзіўся Шамякін

зімою, а гэта значыць, што ў першы перыяд перынатальнага развіцця атрымаў шмат сонца, энергіі ад прыродных стыхій, а ў другі — яго маці, пасля збору ўраджаю, добра, з вітамінамі, харчавалася. Я найлепш памятаю бацьку не ў песімістычным настроі — пасля смерці адзінага сына і развалу СССР, а смяшлівым, дасціпным, хоць і не такім востра-дасціпным, як яго сябра камедыёграф Андрэй Макаёнак. Шамякін меў рысы *гіперактыўнага* тыпу псіхікі (паводле класіфікацыі псіхатыпаў вядомага савецкага псіхалага П. Ганушкіна): бадзёры, дынамічны, любіў смех, жарты, іранічна ставіўся да многіх праяў рэчаіснасці, асабліва да чыноўнікаў. З Макаёнкам яны часта нязлосна разыгрывалі сваіх сяброў і калег.

Шамякін прагнуў пастаяннай вучобы, набыцця ведаў, а таксама любіў пісаць ад рукі. Ён шмат чытаў, сабраў велізарную бібліятэку. Прычым чытаў павольна, уважліва, з алоўкам. І запамінаў прачытанае на ўсё жыццё. Пра эрудыцыю пісьменніка сведчыць *кола чытання* яго герояў — інтэлігентаў і моладзі: тут найперш беларускія пісьменнікі — Якуб Колас, Янка Купала, Максім Танк, Андрэй Макаёнак, рускія, замежныя — А. Пушкін, А. Астроўскі, М. Някрасаў, І. Тургенев, А. Чэхаў, І. Гётэ, В. Скот, А. Дзюма, Ф. Шылер, Г. Гейнэ, М. Твен, Р. Л. Стывенсан, Т. Шаўчэнка, Л. Талстой, М. Горкі, М. Шалахаў, П. Бажоў, Ф. Цютчаў, С. Ясенін, У. Маякоўскі, А. Блок, І. Ільф і Я. Пятроў... Па маіх назіраннях, героі Шамякіна цытуюць ледзь не ўсіх сусветных класікаў, дэманструюць знаёмства і з антычнай міфалогіяй, і з Бібліяй. Геройчытачы ў кнігах І. Шамякіна — яскравы і паказальны прыклад *фарміравання сябе* праз літаратуру. І гэтым Шамякін выхоўваў сваіх рэальных чытачоў.

Шмат што ў жыцці пісьменніка аказалася звязаным з *архітэктурай*. Ён вучыўся ў тэхнікуме будаўнічых матэрыялаў і да арміі працаваў па спецыяльнасці. А пахавалі Шамякіна ў дзень, калі грамадскасць Мінска павінна была адзначаць 30-годдзе выхаду яго, найлепшага ў Беларусі, рамана пра дойлідзтва — «Атланты і карыятыды»...

Збудаванні — тое акружэнне, у якім жыве чалавек, — уваходзіла ў яго свядомасць паступова: ад вясковых хат і старожакаў у лесе да зімовага палаца і хмарачосаў Нью-Ёрка. Шамякін шмат ездзіў, асабліва па Еўропе, ды і па Савецкім Саюзе. Любіў асабліва Вену, Бялград, Кіеў. Падабаліся яму многія гарады, але я мяркую, што найбольш ён усё ж любіў *барочныя* з іх яркай вобразнасцю, квяцістасцю аздаблення. Мне здаецца, моцныя ўражанні ад архітэктуры ўплывалі на стыль Шамякіна, у прыватнасці, прыхільнасць да барока давала эмацыянальнасці ў яго творы. Іван Пятровіч як першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі курываваў будаўніцтва Дома літаратара па вуліцы Фрунзэ ў Мінску і Дома творчасці пісьменнікаў «Іслач» — твораў унікальных.

Ва ўласным доме любіў парадак і чысціню. Вызначаўся выключнай акуратнасцю — да педантызму. Сам прыбіраў усе пакоі, дзе жыў і працаваў: у горадзе, на лецішчы.

Заўсёды кіраваўся здаровым сэнсам, хоць перад намі, сваімі дзецьмі, вельмі любіў гуляць у *наіўнасць*, каб мы яго ў чым-небудзь пераконвалі, нешта даказвалі. Часта пасля гарачых спрэчак калег на розных нарадах у СП Шамякін урэшце рамантаваў асаджаў: «А цяпер давайце пагаворым цвяроза».

Шамякін — тып пісьменніка, маральны воблік якога як чалавека супадаў з тым, што ён прапаведваў у сваіх творах (на жаль,

гэта не заўсёды супадае). Усе, хто ведаў Шамякіна, адзначалі яго высокія маральныя якасці, яго *дабрыню*. Алесь Савіцкі пісаў пра сябра: «Чалавек, які не прымае зло і прызнае найвышэйшай вартасцю здольнасць дарыць людзям толькі дабро». Паэт Генадзь Бураўкін: «Дабрыня, якая чыталася нават у самім абліччы Івана Пятровіча, была ў яго не проста закладзенай вясковым выхаваннем, не проста загартаванай горкім ваенным вопытам, а, як любяць казаць сёння мудрыя філосафы, сутнаснай, галоўнай дамінантай ягонага светапогляду».

Янка Сіпакоў: «Іван Пятровіч быў просты ў абыходжанні і нейкі вельмі даступны. Здавалася, для ўсіх. З ім было лёгка гаварыць. Пра ўсё. Зусім не адчувалася розніцы ў гадах, у становішчы, у вопыце — маўляў, я — народны, а ты — пачатковец. З усімі ён гаварыў як з роўнымі...»

І такіх сведчанняў ва ўспамінах пра Шамякіна дзясяткі. Душэўная шчодрасць, добразычлівасць да людзей, высякароднасць, сумленнасць — самае галоўнае, што вызначала Івана Пятровіча Шамякіна як асобу.

Тацяна ШАМЯКІНА
Фота з сямейнага архіва

Пайсці, каб застацца...

Міхася Мушынскага называюць падзвіжнікам беларускай навукі. Ён сам некалі даў такую назву сваёй кнізе пра Максіма Гарэцкага «Падзвіжнік з Малой Багацькаўкі», жыццё і творчасць якога вывучаў многія гады. Як і Міхася Зарэцкага, яму таксама прысвечана цудоўная манаграфія «Нескароны талент: Праўдзівая гісторыя жыцця і творчасці». Міхась Мушынскі прызнае самым аўтарытэтным у Беларусі коласазнаўцам. Ён заснаваў новую школу беларускага літаратуразнаўства. Яго ведаюць як выключнага тэксталага. На працягу амаль чвэрці стагоддзя працаваў загадчыкам аддзела выданняў і тэксталогіі акадэмічнага Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы.

Але ў жыцці Міхася Іосіфавіча засталася і яшчэ адна яркая старонка, якая звязана з Беларускім радыё. Мастацкае слова мае сілу, калі яно прысутнічае ў жывой прыродзе творчага працэсу, калі яно з'яўляецца яго арганічнай часткай. І дзеля гэтай удзячнай прысутнасці рупяцца найперш даследчыкі, якія і дапамагаюць нам наблізіцца да той ці іншай постаці мастака з мінулых гадоў, ацаніць яго ўнёсак у нацыянальную культуру, лепш зразумець гістарычную эпоху. І тут хацелася б асабліва падкрэсліць, наколькі шмат у гэтай працы залежыць ад асобы даследчыка. Упартасць, паслядоўнасць і цягавітасць даюць неверагодны плён. Такія людзі выклікаюць асаблівую павагу, яны ўмеюць займацца сваёй справай грунтоўна і не крыкліва.

У адным са сваіх артыкулаў пра Якуба Коласа Міхась Мушынскі напісаў: «Усё сваё свядамае жыццё ён бараніў годнасць пісьменніка, годнасць літаратуры як высокага мастацтва, як увасаблення творчай энергіі народа». Тое ж рабіў і сам Міхась Іосіфавіч увесь свой зямны век. Годна, немітусліва, з дня ў дзень.

Для мяне ён — класічная асоба вучонага. У яго ва ўсім найперш адчувалася грунтоўнасць. І ў тым, як рыхтаваўся да радыёэфіраў, з якой адказнасцю ставіўся да іх — таксама. Ён не шкадаваў для гэтага часу, ведаючы пра вялікую аўдыторыю слухачоў. Яго важнае слова даследчыка можна было пачуць у розных літаратурных радыёпраектах. Помню, у 90-я гады ён актыўна падтрымаў ідэю маёй праграмы «Нанава» — новае працытанне беларускай класікі, у якой прымалі ўдзел супрацоўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. І Міхась Іосіфавіч прапанаваў тады свае вельмі цікавыя каментарыі па асобных творах Якуба Коласа, Міхася Зарэцкага, Максіма Гарэцкага, Кузьмы Чорнага.

На працягу доўгіх гадоў мы працавалі з ім разам у эфіры такіх маіх праграм, як «Дыялог над разгорткай кнігай», «Крылы», «Нам засталася спадчына», «Дыярыш», «Гаспода» ды іншых. Ён быў удумлівым і глыбокім суразмоўцам, з якім каля мікрафона пачуваешся лёгка і нязмушана, таму што ёсць адкрытасць і даверлівасць. Яго імпрэвізацыя заўсёды грунтавалася на глыбокіх ведах. Зазірнула ў архівы і магу назваць хаця б некалькі тэм нашых гутарак: «Спадчына Я. Коласа ў рэтраспекцыі часу», «Вяртанне аповесці «Дзве душы» М. Гарэцкага», «Тэксталогія твораў Я. Купалы і Я. Коласа», «Дзённік К. Чорнага. Публікацыя без купюр», «Паэма Я. Коласа «Новая зямля». Праблемы рускага перакладу», «Раман «Сцежкі-дарожкі» М. Зарэцкага. Наватарства і перспектывы», «Паэма Я. Коласа «На шляхах волі» і яе роля ў гісторыі беларускай літаратуры». Дарэчы, гэта быў час, калі пад навуковым кіраўніцтвам М. Мушынскага выходзілі новыя Зборны твораў Янкі Купалы (у 10 тамах) і Якуба Коласа (у 20 тамах) адпаведна ладзіліся і радыёпрэзентацыі асобных тамоў. Ёсць і юбілейная гутарка, якая

была падрыхтавана да яго 80-годдзя. Усцешна сёння, што многія з тых праграм засталіся ў нашых фондах. Прыходзіў ён да нас і са сваімі новымі кнігамі, часам прабачаўся: «Галіна, не магу падпісаць — сігнальны экзэмпляр!» Але я ж разумела, якая гэта радасць для аўтара! Магчыма, тут дарэчы будзе згадаць і жарт цяперашняга дырэктара Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Івана Васільевіча Саверчанкі, які аднойчы сказаў, калі я запрашала яго на эфір, што Міхасю Іосіфавічу пашанцавала больш за іншых: у яго ёсць свой уласны карэспандэнт. Я адказала таксама з усмешкай: «Не ведаю, кама больш: яму ці Беларускаму радыё з такім аўтарам?!»

Пасля запісу, калі была хвіліна, Міхась Іосіфавіч яшчэ заставаўся каля ўжо адключанага мікрафона і тут жа

і тое ўжо неістотна: са знакам плюс ці знакам мінус. Пры сустрэчах ён згадаў, аналізаваў, захапляўся, крытыкаваў — ну як так можна? Званіў пасля асобных перадач. Помню, якое захапленне ў яго выклікала паэма «Новая зямля» Якуба Коласа ў выкананні непаўторнага артыста-купалаўца Аляксандра Уладзімірскага з вядомай тэатральнай дынастыі. Гэты твор быў запісаны на Беларускім радыё ў 1994 годзе, захоўваецца ў нашых фондах, час ад часу гучыць у эфіры. І цалкам, і фрагментарна. Міхась Іосіфавіч згадаў, смакаваў кожнае слова, і радасць яго была бязмежнай: «Галіна, гэта проста шэдэўр радыёмастацтва! Каб так прачытаць!..»

Помню і з якім задавальненнем ён сказаў мне аднойчы: «Слухайце, як добра, што на радыё ёсць «Тутэйшыя» Купалы!» А рэч у тым, што Міхась Іосіфавіч быў вялікім прыхільнікам праграмы

Літаратурны музей пісьменніка ў Цім-кавічах распачаў Чорнаўскія чытанні, каб гэта стала такой традыцыяй, як Гарэцкія чытанні, Каласавіны. Ён думаў пра новы Збор твораў Чорнага, слоўнік мовы гэтага выдатнага пісьменніка ды шмат чаго іншага.

Пра свае клопаты як тэксталага ён так сама, бывала, раскажыў мне пры сустрэчах. І часта наракаў на недахоп часу. Так шмат яму хацелася паспець зрабіць галоўнага, а штодзённае жыццё падкідвала іншыя праблемы, грамадскія і навуковыя, якія яму здаваліся па тых ці іншых прычынах менш вартымі. Цяпер мне так зразумелы гэты яго неспакой...

Роўна праз два гады пасля згаданай прэзентацыі, таксама 8 чэрвеня, мне пазваніла Таццяна з сумнай весткай пра тату. Помню, была другая палова пятніцы, і я збіралася запісваць праграму якраз у той студыі, дзе мы не раз гутарылі з Міхасём Іосіфавічам каля мікрафона. Восем так наша жыццё падзяляецца на часткі, калі раптам абрываецца звычайны ход тваіх спраў і задум і з блізкага кола назаўсёды сыходзіць чалавек, з якім было звязана вельмі шмат. Горка, распачна, а назад нічога не вернеш. Хіба толькі ў думках.

...У лістападзе 2010 года, да юбілею Беларускага радыё, мы ладзілі літаратурную імпрэзу ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Я рыхтавала сцэнарый і была вядучай разам з артыстам Алегам Вінярскім. Розгалас той падзеі быў вельмі шырокі. Сабралася шмат людзей, якіх у жыцці звязваў беларускі эфір і мастацкае слова: пісьменнікі, навукоўцы, журналісты, рэжысёры, гукарэжысёры, артысты, ветэраны радыё. Міхась Іосіфавіч не змог прыйсці на тую ўрачыстасць, але перадаў нам ліст «Прывітальнае слова да журналістаў Беларускага радыё ў сувязі з яго 85-годдзем», які мы агучылі для ўсіх у музейнай зале, а пасля — і ў эфіры. Гэты ўчынак, дарэчы, таксама пра многае гаворыць. У яго не атрымалася прысутнічаць самому, але ён не мог дазволіць сабе як наш пастаянны аўтар не адгукнуцца на юбілейную дату радыё, лічыць яго часткай гісторыі беларускай культуры. Прыводжу ліст цалкам: «Дарагія сябры! У дзень вашага вялікага свята — 85-годдзя Беларускага радыё — маю гонар выказаць вам шчырую, сардэчную падзяку за вашу неспакойную, поўную турбот і хваляванняў, але такую патрэбную, высакародную працу — штодзённую, без стомы і нараканняў несіці слухачам словы дабрыні і любові да чалавека, словы гонару за цяглівы, моцны цэлам і духам шматпакутны беларускі народ, за родны край, такі прыгожы ў чароўнай красе і непаўторнасці.

Хай жа і надалей ваша кранальнае, адухоўленае слова далятае да слыху кожнага асобнага слухача і ўсёй людскай супольнасці, хай выходзіла мудрасць, абуджае прагу жыцця, прагу справядлівасці. Хай ваша жыццядайнае слова ўмацоўвае сілы ўсіх шчырых, самаадданных будаўнікоў Беларускага нацыянальнага Дому. 11.11.2010. Ваш даўні і надзейны сябра — Міхась Мушынскі, доктар філалагічных навук, член-карэспандэнт НАН Беларусі, прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь».

Вялікая праўда ў тым, што, калі чалавек сыходзіць у высокія нябёсы, паіншаму гучаць яго словы і пажаданні. У згаданых радках светлай памяці Міхася Іосіфавіча Мушынскага можна расчытаць і крэда самога вучонага, якім ён кіраваўся на працягу свайго доўгага жыцця. Таму і застаўся такі багаты скарб зробленага ім у беларускім літаратуразнаўстве і высокі сэнс пражытых гадоў. А яшчэ — тая цёплая прыветлівая ўсмешка, з якой ён сустракаў кожнага свайго суразмоўцу, і неверагодная далікатнасць душы, якой Бог надзяляе людзей рэдкага таленту...

Галіна ШАБЛІНСКАЯ

Міхась Мушынскі, 2016 г.

даводзіў, выказаў новыя думкі, што нарадзіліся адразу пасля гутаркі, працягваў пачаты дыялог. А мог прапанаваць і тэму наступнай сустрэчы. Мне здавалася, яму цікава ўсё. Дробязей не было ні ў чым. Калі перадачы яшчэ запісваліся на магнітную стужку, яго захапляў сам вытворчы працэс. Выходзячы са студыі, мог спыніцца ў апаратнай і перапытаць у гукааператараў: а як вы манціруеце? Ці можна паглядзець? Яго любілі слухаць, апаратная адразу напаяўнялася вельмі жывой усмешкай атмасферай. Яму падабаліся гэтыя размовы ў гурце людзей іншых прафесій, якія сваёй працай таксама стваралі беларускі эфір.

Калі я пачынала працаваць на радыё, існавала такая думка сярод маіх калег, што выступленні навукоўцаў — як бы не зусім радыёфармат, сухавата, занадта правільна, не хапае жывой эмоцыі — сумна слухаць. Але мне адразу пашанцавала на сапраўдных аўтараў, якія сваім словам цалкам абверглі гэты стэрэатып: Міхась Мушынскі, Уладзімір Мархель, Пятро Васючэнка, Грына Багдановіч. На вялікі жаль, першых траіх ужо няма з намі. Я сталела разам з імі, набіралася вопыту і майстэрства. І ў многім дзякуючы ім яшчэ больш палюбіла так званую літаратурную радыёжурналістыку. І адчувала, як многа яна можа даць не толькі выкладчыкам літаратуры (сярод іх заўсёды было шмат нашых прыхільнікаў), але і любо-му іншаму слухачу.

Што мяне здзіўляла і радавала як радыйнага чалавека: Міхась Іосіфавіч пры ўсёй занятасці слухаў Беларускае радыё, а не толькі быў нашым паважаным аўтарытэтным аўтарам, якога мы вельмі цанілі. Яму рупіла абавязкова падзяліцца якімсьці важным для яго ўражаннем —

«Тэатр Беларускага радыё», дзе па вечарах гучаць фондавыя радыёспектаклі. У 2011 годзе мы запісалі радыёверсію спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Тутэйшыя» ў пастаноўцы Мікалая Пінігіна 1990 года, дзе цалкам заняты той тэатральны склад актёраў з Віктарам Манаевым у ролі Мікіты Зносака. І калі Міхась Іосіфавіч пачуў спектакль з эфіру, ён не ўтрымаўся: пазваніў і падзяліўся сваім захапленнем! Канечне ж, у яго словах адчуваўся не проста слухачкі імпульс, але найперш клопат даследчыка, які разумее выключную ролю гэтага класічнага твора ў гісторыі беларускай літаратуры.

А яшчэ я вельмі ўдзячна Міхасю Іосіфавічу за яго ўвагу да маёй працы і высокую ацэнку маіх кніг з серыі «ЖЗЛБ» пра Уладзіміра Караткевіча, Янку Купалу, Кузьму Чорнага, што выходзілі ў «Мастацкай літаратуры».

Апошні раз мы бачыліся 8 чэрвеня 2016 года якраз на прэзентацыі кнігі «Кузьма Чорны. Чалавек — гэта цэлы свет». Імпрэза праходзіла ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Стаяла цудоўнае летняе надвор'е, сонечнае, цёплае, вочы радавала яркая чыстая зеляніна. Зала была перапоўнена. Міхась Іосіфавіч сядзеў у першым радзе побач з Пятром Васючэнкам, Марыяй Захарэвіч, Віктарам Манаевым і выступіў першым. Я разумела, што ён пачуваўся ўжо не надта, але як заўсёды быў падрыхтаваны, душэўна і шчыра гаварыў пра новую кнігу, атрымалася такая міні-рэцэнзія. Дарэчы, у гэтым выданні можна прачытаць і цудоўны артыкул самога Міхася Іосіфавіча «Мемуарная і эпісталаграфічная спадчына Кузьмы Чорнага». Яго вельмі хвалявала перспектыва беларускага «чорназнаўства». Яму хацелася, каб

Душа, пераплаўленая ў словы

Літаратурны музей
Кузьмы Чорнага.

На скрыжаванні шляхоў на Капыль, Нясвіж і Слуцк, за 136 кіламетраў ад сталіцы, разгарнулася маляўнічая вёсачка Цімкавічы. Упершыню згадзена яна ў 1499 годзе, належала славутым Алелькавічам, з канца XVI стагоддзя — Хадкевічам, потым — Сапегам, Палубінскім, Радзівілам. Паводле інвентара 1622 года, гэта было мястэчка з маёнткам. Мястэчка развівалася, жыццё ў ім віравала. У 1647 годзе быў пабудаваны Цімкавіцкі касцёл Святога Міхаіла. Ужо ў складзе Расійскай імперыі мястэчка стала цэнтрам воласці Слуцкага павета. Земскае народнае вучылішча, царквы, яўрэйскія малітоўныя школы, заезныя дамы, шматлікія крамы і нядзельныя кірмашы, бровар і піваварня забяспечвалі культурныя, духоўныя і матэрыяльныя патрэбы мясцовых жыхароў, пэўны ўзровень дабрабыту. Гэтае гістарычнае месца стала другой радзімай Кузьмы Чорнага, славы куток Слуцкіны ўзгадаваў талент пісьменніка.

У Цімкавічы сям'я будучага творцы пераехала ў 1908 годзе з вёскі Боркі, што знаходзілася зусім недалёка. Бацька Каролік дабудаваў тут драўляны трохсценак да дома родзічаў. З 1908 па 1916 год Мікола Раманоўскі (сапраўднае імя Кузьмы Чорнага) наведваў Цімкавіцкае двухкласнае вучылішча ў якасці вучня, а ў 1922—1923 гадах — ужо настаўнікам. Уражанні дзяцінства і маладосці жылі ў яго ўсё жыццё і натхнялі пісьменніка на творчасць на працягу ўсяго жыцця. Ён вельмі любіў гэты край, прыязджаў сюды, калі мог, з сям'ёй.

«Бацька заўжды толькі і гаварыў пра Цімкавічы, сваіх дзядоў, суседзяў. Я, хоць і не была часта тут, тым не менш, усё ведала пра кожнага. А трапіла я ў Цімкавічы, калі была зусім малая. Не памятаю, на чым мы прыехалі, мо на цягніку, але нас падвозілі да дзедавай хаты на кані. Было сонейка, мяккае сена, і я легла, запылючыла вочы і прыкінулася, быццам сплю. А бацька раз-пораз глядзеў на мяне і казаў: «Ціха, ціха, бо Ірка спіць». І мяне гэта вельмі смяшыла», — згадала Рагнеда Мікалаеўна Раманоўская, дачка пісьменніка.

Апісанні прыроды і характараў герояў, простых, «маленькіх» людзей у творах Кузьмы Чорнага не выдуманая: яны паходзяць з краю яго дзяцінства, сталення, юнацтва. А славы глыбокі псіхалагізм, плынь свядомасці, што параўноўваюць з адпаведнымі характарыстыкамі ў творах Дастаеўскага, хіба не цягнуць карані ў Скіп'еўскі лес, што і цяпер красуецца непадалёк. Там яшчэ хлапчуком, будучы пісьменнік часта бываў з дзедам па маці Міхалам Парыбкам (пасля Мікола Раманоўскі возьме псеўданім Чорны менавіта ў гонар свайго ўлюбёнага выхавальніка — такой была яго вулічная мянушка). Пэўна, падчас доўгіх вандровак дзед распавядаў унуку пра самае істотнае, што ведаў сам: як разумець прыроду, пра што гамоніць з дрэвамі вечар, што бацька на зямлі зоры, куды сплываюць аблогі і чым, якімі ключамі адкрываюцца чалавечыя душы...

«Над шырокай зямлёй пахне восенню, і яснымі днямі дзьме густы вечар. І шумяць шумяць кусты над глыбокадмунаю рэчкай... Дарога пазарастала патаптанай травой, часамі з далёкіх узгоркаў імчыцца па ветры і асдае на яе пыл», — у апавяданні «Хвой гавораць», як і ў шматлікіх іншых, намаляваныя карцінкі ўстаюць як на экране, адчуваеш сябе ў эпіцэнтры падзей. «Скрозь суседскі сад відны былі голыя «Бушылаўскія» кусты, а там недзе плыве сабе паціху родная Бушылаўская рэчка. Там «Прускія» паплавы завуць у сваё бязмежа — от так, здаецца, ішоў і ішоў бы па іх, а яны будуць усё новыя і новыя бясконцыя далі паказваць

табе», — твор «У роднай глушы» таксама раскрывае характэрнае краявідаў, што з дзяцінства адлюстраваліся ў памяці пісьменніка.

Там, дзе спыняецца час

Да дня нараджэння Кузьмы Чорнага ў 1964 годзе ў Цімкавічах быў адкрыты яго музей. Дом, у якім прайшлі юнацкія гады пісьменніка, загінуў падчас пажару ў 1933 годзе, таму музей размясцілі ў спецыяльна збудаваным памяшканні побач са школай, меў ён статус школьнага. На пачатку 1960-х гадоў яшчэ былі жывыя многія сучаснікі пісьменніка, якія ведалі яго не толькі выбітным творцам, але і звычайным вясковым, сынам сялян. Да іх і звярталіся стваральнікі ўстановы, запісвалі кожную згадку пра літаратара і ўсё, што датычылася яго акалічэння.

Навучэнцы і настаўнікі самі рыхтавалі і аздаблялі музейныя вітрыны. Калі школьны музей адчыніў свае дзверы для наведвальнікаў, кожная зала была замацавана за пэўнымі вучнямі, яны і праводзілі экскурсіі. Людміла Ніжэвіч, загадчык Літаратурнага музея Кузьмы Чорнага, а ў той час школьніца, таксама была экскурсаводка. Асаба пісьменніка зачаравала назаўжды...

У 1994 годзе была створана новая экспазіцыя, аўтарам навуковай канцэпцыі стала Лідзія Макаравіч, мастацкае ўвасабленне ажыццявіў Генадзь Чысты. Успаміны літаратараў, архіўныя звесткі, матэрыялы з іншых музеяў, у тым ліку Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, згадкі сучаснікаў пісьменніка сталі асновай для пабудовы экспазіцыі. У 2015 годзе экспазіцыя аднавілася, яе ўдасканалілі, дапоўнілі новымі матэрыяламі. Разыначкай інтэр'ера стаў куток «Сялянская хата», выкананы так, што тнагадвае частку інтэр'ера звычайных вясковых дамоў. Адзін з самых каштоўных экспанатаў — белы льняны абрус, (дарэчы, яго структуру нагадваюць узоры кладкі фасада музея). Абрус, якому больш ад стагоддзя, вытканы рукамі Глікерыі Міхайлаўны, маці Кузьмы Чорнага. Гэтую рэч перадала стваральнікам музея ў 1962 годзе мясцовая жыхарка, у чый куфры ён захоўваўся (Глікерыя Раманоўская заўчасна памерла ад сухотаў у 1921 годзе). Важным прадметам экспазіцыі з'яўляюцца і кросны, перададзеныя музею сваякамі пісьменніка. Кожны наведвальнік можа паспрабаваць сябе ў якасці майстра-ткача. І сам пісьменнік быў знаёмы з гэтым майстэрствам, як можна меркаваць па яго артыкуле «Слуцкія сурвэты», дзе працэс ткацтва апісаны надзвычай падрабязна. Матуля Кузьмы Чорнага пераняла сваю тэхніку ад майстроў, якія працавалі на мануфактурах, аб чым сведчыць не самы просты спосаб ткання ў 8 нітоў.

Бюст Кузьмы Чорнага.
Скульптар Павел Лук.

Быў цудоўным ткачом і дзед Міхал, ён пакінуў пасля сябе сшытак з узорами. Падчас экскурсіі можна паслухаць і голас класіка, запісаны на магнітнай стужцы падчас выступлення ў Казані 18 студзеня 1942 года.

Уяўленне пра асобу пісьменніка ствараюць яго асабістыя рэчы ў вітрынах музея, выданыя з аўтографамі, здымкі з сямейнага альбома, рукапісы і лісты. У аснову мастацкага рашэння экспазіцыі пакладзены малюнкi пісьменніка, якія арганічна спалучаюцца з дакументальнай часткай і раскрываюць эмацыянальны свет перажыванняў аўтара. Калі няспешна ходзіш па залах установы, спыняючыся там-сям, за табаю нібыта сочыць пільны позірк пісьменніка, вывучае, выпрабаввае... Час тут, падобна, спыніўся, і міжволі ловіш сябе на думцы, што пачынаеш весці ўнутраны дыялог з творцам, пытаючыся ў яго, а як бы ён дзейнічаў у гэтай ці іншай сітуацыі, што параіў бы. Жыццё яго было надзвычай няпростым, ён многае зведаў. Беспастаўна абвінавачаны і арыштаваны ў 1938 годзе, літаратар правёў у турэмных засценках 8 месяцаў. Яго катавалі, ён вытрымаў нечалавечыя здзекі, а потым стаў адным з першых, хто апісаў зверствы ў дзённіку.

Літаратурны музей Кузьмы Чорнага лічыцца адной з найстарэйшых музейных устаноў. У 1993 годзе ён набыў статус дзяржаўнага, а цяпер з'яўляецца філіялам Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Чорны — з моладдзю!

На базе музейнай установы сумесна з дзяржаўнымі навучальнымі і іншымі ўстановамі пастаянна арганізуюцца практы, скіраваныя на тое, каб захаваць і папулярызаваць спадчыну Кузьмы Чорнага, прыцягнуць да вывучэння творчасці пісьменніка школьнікаў, зацікавіць ёю ўсіх. Такого маштабу творца мог бы з'яўляцца нагодай для гонару любой нацыі, беларусы павінны ім ганарыцца, пераканана загадчык музея Людміла Ніжэвіч.

Летась у чэрвені адзначалі 120-гадовы юбілей класіка. У музеі рыхтавацца

да святочнай даты пачалі загадзя, яшчэ ў студзені — тады ў сацыяльных сетках на старонках установы стартавала рубрыка «З успамінаў сучаснікаў», дзе выкладаліся згадкі сучаснікаў літаратара, яго малюнкi, а таксама ілюстрацыі мастакоў да твораў пісьменніка. Сумесна з тэлеканалам АНТ ладзіўся тэматычны праект, які распавядаў пра жыццё і творчасць класіка. Сюжэты датычыліся бацькоў пісьменніка і месца, дзе ён нарадзіўся.

Юбілею знамяцітага празаіка быў прысвечаны цыкл мерапрыемстваў для дзяцей і падлеткаў. У межах праграмы «Маршрут выхаднога дня», якая была распрацавана музеём сумесна з Цімкавіцкім дзіцячым садком і сельскай бібліятэкай, у выхадныя дні бацькі прыводзілі дзяцей у музей, каб малыя пазнаёміліся з жыццём і дзейнасцю пісьменніка. Разам з упраўленнем па адукацыі, спорце і турызме райвыканкама ў музеі празаіка быў арганізаваны мастацкі конкурс для навучэнцаў «Мне захацелася намаляваць» па творах Кузьмы Чорнага. Найлепшыя работы рэгулярна выкладаліся ў сацыяльных сетках на старонках музея пісьменніка.

Дарэчы, супрацоўніцтва з упраўленнем па адукацыі, спорце і турызме райвыканкама спрыяла актыўнаму наведванню ўстановы вучнямі агульнаадукацыйных школ раёна: у межах школьнай праграмы шасцікласнікі чыталі аповесць Кузьмы Чорнага «Насцечка». Пасля экскурсіі школьнікі глядзелі відэазапіс інсцэніраванай аповесці ў выкананні ўдзельнікаў тэатральнай студыі, якая існуе пры музеі з 1997 года для папулярызацыі твораў пісьменніка.

Шырокамаштабны праект пад назвай «Землякі пра Кузьму Чорнага» аб'яднаў некалькі відаў дзейнасці: у секцыі выкладаліся відэа з запісамі ўспамінаў і ўрыўкамі з твораў празаіка, а таксама пастаноўкі тэатральнай студыі.

24 чэрвеня вучні і настаўнікі Цімкавіцкай дзіцячай школы мастацтваў паўдзельнічалі ў пленэры «Кузьма Чорны і Капыльская вуліца»: пад адкрытым небам малявалі родныя мясціны пісьменніка. У межах праекта віртуальна-літаратурнага знаёмства «Сцежкамі Кузьмы Чорнага» музей, Капыльская раённая бібліятэка імя А. Астрэйкі і Капыльская дзіцячая школа мастацтваў правялі конкурс «Кніга. Пэндзлік. Аловак». З работамі пераможцаў можна азнаёміцца на старонцы музея ў сацыяльных сетках. Карыстальнікам сацсетак была прапанавана тэматычная крыжаванка «Кузьма Чорны», распрацаваная Л. Ніжэвіч.

Акрамя таго, да юбілею творцы ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры экспанавалася перасоўная выстаўка «Кузьма Чорны. Жыццё і творчасць». На сайце Нацыянальнай бібліятэкі ў межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця» была створана віртуальная выстаўка пад назвай «Кузьма Чорны (Мікола Карлавіч Раманоўскі). Жыццёвы і творчы шлях Кузьмы Чорнага. Да 120-годдзя са дня народзінаў (1900—1944)». Трапіць на віртуальную экскурсію можа кожны на партале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Калі вывучаеш іншыя гістарычныя рэаліі, гэта дапамагае зразумець сучаснасць, надае адчуванне еднасці з тымі, хто жыў раней і пакінуў для нашчадкаў сваю душу, пераплаўленую ў словы.

Яна БУДОВІЧ

Адкрыў для сябе скарбы нацыянальнай літаратуры

Засяроджанае чаканне

Пасля насычанага святочнага снежня студзень заўсёды падаецца занадта сцішаным, маўклівым, затоенным, насцярожаным перад абліччам невядомага. Такім атрымаўся і студзеньскі нумар часопіса «Полымя». Ён павольны, разважлівы, назіральны, у нечым нават манатонны і залішне накіраваны ўнутр, у асабістае. Быццам паўза перад доўгім, імклівым і насычаным падзеямі і творамі годам.

Паэтычны раздзел у «Полымі» атрымаўся разнастайны. Віктар Шніп выкарыстоўвае вершы як прастору абстрактных разважанняў пра вечнасць, дакладней, размоў з ёй ці пра яе: тэксты насычаны біблейскімі вобразамі і дзеясловамі другой асобы. Падборка адзначана аднародным, плаўным рытмам, паэтычная мова быццам цячэ скрозь чытацкі розум, пакідаючы вечныя пытанні.

Вершы Ігара Кулікова, такія ж спакойныя па форме і статычныя па змесце, між тым, абсалютна адрозніваюцца. Тут з травой і небам суседнічаюць гарадскія пейзажы, але аўтар не можа пакінуць іх проста карцінамі. Паміж апісальных радкоў зашыфроўвае адчуванне, стан, нечаканае адкрыццё або разважанне. Тут, у адрозненне ад першага прыкладу, думка і вобраз стаць не побач, а хаваюцца адно за аднаго. Свежасці тэкстам дадаюць і арыгінальныя слоўцы, элементы свамовы, вядомага прыёму Ігара Кулікова.

Людміла Кебіч, аўтарка трэцяй падборкі паэзіі, размаўляе з чытачом і паэтычнай рэчаіснасцю ад свайго імя, ад першай асобы. У тэкстах адлюстроўваюцца пачуцці, цяжкія, быццам непрагавораныя, думкі і пытанні да самой сябе. У яе вершах не проста біблейскія вобразы, а непасрэдна малітвы, глыбока асабістыя і адчайныя. Праз простыя, побытавыя і прадметныя вобразы аўтарка назірае за часам, за пачуццямі чужымі і сваімі. Назва падборкі «Ацяляльныя маленні» пацвярджае тое, пра што можна было здагадацца па накіраваным унутр сябе тэксце: творца бачыць

у паэзіі яшчэ адзін са шляхоў выратавання і ачышчэння.

Празаічная частка адпавядае павольнасці і разважлівасці паэтычнай — дзве вялікія аповесці настрайваюць на доўгае чытанне, а апавяданне Алеся Бадака — таксама не столькі сюжэт і падзеі, колькі разважанне пра карані і традыцыі, жыццё і смерць... Эмацыянальная гісторыя развіцця сплятаецца з успамінамі пра дзяцінства і сны — лістамі з падсвядомасці.

Аповесць Анатоля Казлова мае назву «Пытальнік і шматкроп'е» і з самага пачатку менавіта такія пачуцці выклікае: «У жыцця не можа быць сюжэта, яно — пастаянны пошук аргазму... Канешне, мы пачынаем спрачацца, але адразу ж адчуваем, хоць і не паказваем выгляду, што хлусім не толькі сабе, а і ўсяму свету.

Аднак якая справа нам да Сусвету, як, дарэчы, і яму да нашай амёбнай сутнасці. Ды ўсё ж для пошуку аргазму ўсе сродкі добрыя. Бо калі мы не дасягаем, не атрымліваем яго (душэўнага, фізічнага, маральнага...), то пачынаем усё і ўсіх далёка-далёка адпраўляць, нават без адраса прызначэння... Нам робіцца пофіг праца, сябры, кінафільмы, класіка сусветнай паэзіі, палітычныя падзеі ў краіне і за яе межамі, смачныя стравы на полудзень...» Так разважае Антон, супрацоўнік архітэктурнага бюро, размаўляючы са сваёй калегай Ірынай. І ўся аповесць праходзіць у дыялогах і ў суправаджэнні лёгкага элементу містыкі.

Трэці тэкст празаічнай часткі — аповесць «Павер свайму каханню» Івана Карэнды, сентыментальнае і падрабязнае апісанне сустрэчы беларускага мужчыны з рускай жанчынай у курортным Кіславодску. Сюжэт насычаны прагулкамі, кафэ, прыродай і размовамі аб абстрактных тэмах.

Засяроджанасць, назіральнасць і настроенасць на ўнутраныя пытанні — такім зроблены студзеньскі нумар «Полымя» і таго ж патрабуе ад сваіх чытачоў.

Ганна ІВАНОВА

Герой, апавядальнік, аўтар

Раздзел прозы новага нумара «Нёмана» пачынаецца з невялічкага апавядання Алега Ждана «Выпадак у вёсцы» (з рамана «Вера»), якое ўмоўна можна падзяліць на два раздзелы. У першым расказваецца пра настаўніка мсціслаўскай гімназіі Арсенія Кутаргу, які аднойчы ў Смаленску набыў веласіпед і ракетніцу. Дарэчы, няхай па некаторых заўвагах чытач разумее, што гаворка пра пачатак XX стагоддзя, дакладны ж перыяд, калі адбываецца дзеянне, вызначыць цяжка — аўтар пазначае час толькі ў самым канцы апавядання, што цалкам змяняе настрой твора. Між тым пасля здарэння, прычынай якога стала ракетніца настаўніка, герой амаль знікае для чытача. Так, другая частка знаёміць з бацьшчам Іванам Пушкіным — менавіта гэты персанаж пацярпеў ад прыстасавання Арсенія Кутаргі. Прасачыўшы за яго шляхам да выратавання сям'і і будаўніцтва новай хаты (прытым усё падаецца ў гумарыстычным ключы), чытач даведваецца: праз некалькі дзён пачалася Першая сусветная вайна. Твор Алега Ждана нездарма пабудаваны так, што хочацца ведаць, што ж было далей і з адным, і з другім, і з другароднымі героямі. Гэта, магчыма, адлюстравана ў рамана «Вера».

Апавяданні Уладзіміра Рабіновіча пад агульнай назвай «Я ведаю, як цябе знайсці» — своеасаблівае вяртанне героя-апавядальніка ў маладосць, да людзей, якія сталі незаменнымі ў свой час. Многія з персанажаў выглядаюць даволі тыповымі, сярод іх, напрыклад, — «высокая, прыгожая і дурная дзяўчынка», аднакласніца галоўнага героя Валька Шырынская, якая не прапусціць магчымасць, каб чарговы раз хлопцы дзясятага «А» заўважылі яе новую кофтак, і ўжо ранішай вясной ходзіць без панчоў, ці Лілія Лазараўна, настаўніца хіміі і класны кіраўнік, якой не ўсё адно, куды паступаць нават самыя абыякавыя вучні. Аўтар = герой Рабіновіч з лёгкай замішаннем і сумам глядзіць у мінулае, якое, мяркуючы па згадках пра турму і эміграцыю,

было цяжкім і забытым.

Цікавыя роздумы Івана Штэйнера — у творы «Пахвала слову: фрагменты з гісторыі літаратуры», хутчэй публіцыстычным, чым мастацкім. Дзе крыецца асноўная неўсвядомленая прычына, якая схіляе асобу да творчасці? Ці наступіў канец эпохі Гутэнберга? Хто доўгія стагоддзі быў натхняльнікам літаратуры? Што штурхае паэта на катаржную працу? У чым галоўнае пытанне літаратуры ўсіх часоў і народаў, як

ўсяго мастацтва ў цэлым? Іван Штэйнер прапаноўвае свае адказы, дэманструючы веды па сусветнай літаратуры, гісторыі і філасофіі. У выніку тэкст атрымаўся добра структураваным, але крыху перагружаным цытатамі і адсылкамі, хоць іншы раз яны як нельга лепш падкрэсліваюць тое ці іншае меркаванне аўтара ці звяртаюць увагу на іншы бок пэўнай з'явы: «...сапраўдная сутнасць чалавека раскрываецца толькі ў памежных сітуацыях, перад тварам смерці. Ды і пасля трагічнага фіналу не ўсё так адназначна. Класічны выраз "Няхай зямля яму будзе пухам", які часта дарэмна выкарыстоўваюць на могілках у момант развіцця з нябожчыкам, у поўнай форме гучыць так: "Няхай зямля табе будзе пухам і мякка пакрывае пясок, каб сабакі маглі вырыць твае косткі". Між тым аўтар разлічвае на высокі інтэлектуальны ўзровень чытача і не трактуе выраз.

Паэтычная частка прадстаўлена традыцыйнымі фармальна і тэматычна нізкімі вершамі Міхася Пазнякова («Душа любоўю поўніцца зноў» у перакладзе з беларускай мовы Анатоля Аўруціна) і Фёдора Гурыновіча («А горыч позняя салодкая»). У рубрыцы «З паэтычных шыткаў» змешчаны творы Людмілы Яськовай, Анатоля Сэндара, Андрэя Моціна і Сяргея Марчыка. Галоўная ж каштоўнасць нумара — паэма «На Куццю» Янкі Купалы ў перакладзе Алеся Чаркасава, дзе аўтар супрацьпастаўляе велічнае мінулае беднай сучаснасці і разам з тым паказвае іх сувязь.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Так званае ачышчэнне

На пачатку студзеньскай «Маладосці» празмерна, як на маю думку, прамалінейна акрэсліваецца тэма нумара: дзяцінства. Адрозна і не адкажаш, які кампазіцыйны ход прайграе іншаму ў зграбнасці думкі: з аўтаматычна-канцылярнай матываванасцю даваць у снежаньскім часопісе калядную тэму або першы календарны месяц тлустай, як том уолесаўскага «Бясконцага жарту», ніткай падвязаць да пачатковай пары чалавечага жыцця. Так, некаторым канцэптам часам нават пасуе пэўная механічнасць, але адбываецца гэта хутчэй у тыя моманты, калі ідзе «гульня ў доўгую». То-бок ва ўмовах працяглай падтрымкі агульнай метаідэі на працягу ўсяго года любы асобны тапорна канцэптуалізаваны

месяц можна было б апраўдаць пачуццём міжнумарнай суцэльнасці.

Нарэшце, да дзяцінства. Як прыклад удавай не між-, але ўнутрынумарнай суцэльнасці выступае блок калумністыкі. Звычайна найменш цікавы ў часопісе, гэтым разам за кошт розніцы падыходаў (асабістая гісторыя з эксперыментальнай структурай аповеду Дзмітрыя Шулюка, мастацка-філасафічнае апавяданне Сяргея Шаматальскага, наостаўленне ў духу сучасных псіхаэмацыянальных коўчаў ад Юльяны Пятрэнькі, сацыяльна-праблематызаваны роздум Андрэя Куляша) публіцыстычны раздзел набывае хаця б і структурную, міжтэкставую, але глыбіню, якой часам не хапае калумністам

у моманты паглыбленасці ў сябе, не канвертаванай у выніку ў глыбіню фактычную/праблематычную/мастацкую.

Адметная калектыўная публікацыя маладых творцаў

з барысаўскага літаратурнага аб'яднання «Актава». Гэта магла быць звычайная месцавая структура, якая жыве выключна на энтузіязме настаўніцы літаратуры, але не займаецца нічым, акрамя захавання думкавай і мастацкай, у прыватнасці літаратурнай, коснасці (яна можа быць закладзена школьнай праграмай і весці да рэалізацыі якіх заўгодна планаў па правядзенні літмерапрыемстваў «з нагоды», толькі не да сапраўднай падрыхтоўкі патэнцыйных літаратараў). Але ці то дзякуючы метадам кіраўніцы Марыны Помаз-Лайковай, ці то талентам яе навучэнцаў, ці то працоўнаму спалучэнню двух незалежных імкненняў на старонках «Маладосці» з'явілася падборка тэкстаў, ад якой

патыхае разгорнутымі гарызонтамі ўнутранай свабоды. Хаця абраныя творцамі тэмы раскрываюцца па-юнацку павярхоўна, дзесьці на ўзроўні інстынктаў, у выкарыстаных формах прагледжваецца жаданне ісці ўпоперак школьных літаратурных канонаў і гаварыць на ўласнай, натуральнай мове, пазбаўленай залішняга кніжнага пылу.

У якасці факультатыўнага назірання — рэдактарскі ўплыў Міколы Адама на галіну перакладаў, скарбонка з якімі працягвае папаўняцца аўтарамі з Украіны, а таксама інтэрв'ю з лаўрэатам перакладчыцкай прэміі Карласа Шэрмана Сяргеем Матыркам, якое ў некаторыя моманты «проста ммм (летуценна)».

Данііл ЛЫСЕНКА

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

«Пражытае патрэбна перажыць...»

Хоць памяццю сябе і выручаю,
губляю ўсё, што быццам бы збярог...
Гляджу ў пясок — пясчынкі адзначаю,
і ўцямлю раптам: кожная — пясок.
Пясчылка чымсьці болей, чым пясчылка,
бо з іншымі ляжыць вось тут даўно...
А без яе, у рэшце рэшит, сцяжынка
сцяжынкаю была б ўсё адно.
Ды шамаціць, ды слізгае, дарогу
ў сабе, аднак жа, чье нейк сабой.
І без яе — сцяжа, ды дзякуй Богу,
што нельга растлумачыць гэта ёй.
Хоць верай набліжаюся да зману,
як з вечнасцю супастаўляю век,
а ўсё-такі сувымяраць не стану
з пясчылкаю таго, хто — чалавек.

Мяне то гладзіць час, а то дзярэ,
як быццам бы яшчэ не ўсведамляе:
бяру я толькі тое — што дае,
і тое аддаю — што адымае.
Ды ісіціна — усё-такі мана,
таму смялею бояззю сваёю:
за цішынёй ужо не цішыня,
а — што хацела толькі стацца ёю.
Раптоўна душа там, дзе дыхам — стынь,
і раптам цёмна, дзе няўзнак світае,
ды ведаю, што нават і палын
без каранёў сваіх не прарастае.
Што днямі я знікаю ад пагонь,
што беднасцю жыву, аднак, бязбедна,
што, як у крэмні тоіцца агонь,
так і душа парою — непрыкметна.

І хлеб надзённы нам не дзеля хлеба,
хоць гэта і не проста ўсведамляць...

У пяцьдзясят — спазнаў я волю неба,
у шэсцьдзясят — стаў праўду спазнаваць.
Ды ў тым каштоўнасць, што цаны не мае, —
пражытае патрэбна перажыць,
хоць адначасна, не, не выпадае
як д’яблу, так і Госпаду служыць.
Ці толькі дабрывня высакародзіць?
Ну вось, засумняваўся і сказаў...
«Хто прагне зла, — таму яно прыходзіць», —
мудрэц напамніў, хоць і прамаўчаў.
Ёсць тое, што і старасці — ў сакрэце,
як ні кіруе ўладліва яна.
Урэшце — толькі тое, што не ўрэшце, —
бясцэннасці ўсё ж мудрая цана...

І ён дажыў да той няжывавасці,
калі і ява, нібы сон...
Жыць бездакорна толькі ў старасці
умеў прамудры Саламон.
Ён знаў усё, што — па-за тайнамі,
калі — нікога і ніхто.
Не ён расстаўся ўжо з заганамі —
яны пакінулі яго.
І сэрца ён абраў разумнае
адрозніваць дабро і зло,
ды штосьці надта згодна-думнае
набыў ці ўсё-ткі набыло...
Ён прадчуваў багацце беднасцю
і злічанасць астатніх дзён, —
усведамляў, што міласэрнасцю
дабро душы скрозь чыніць ён.

Сябе пабачу за акном сваім.
Аклікну гучна, хоць і не пачуе...
Я ў Чавусах... І зноў пішу аб тым,
што аб маленстве тут усё вяшчуе.
Паветра тое ж, — як жыццё таму,
ну а душу ўсё ж не схаваць у памяць,
і хочацца, — не ведаю, чаму, —
пакрыўджана, нібы дзіця, заплакаць.
Нязбытнае — у збыўшымся даўно.
Чаго тады ад згадак я журбую?
Не выгляну, а выскачу ў акно
і даганяць сябе не паспрабую.
Хіба магчыма босага дагнаць?
Ён мною там, дзе толькі вецер, поле,
дзе час ніколі сам сябе вяртаць
да нас не стане па сваёй жа волі.

Не ведае маўчанне ўласных слоў,
яно заўжды ўва мне як пакаянне...
Бадай, вось і цяпер я не гатоў
сказаць або ўсё ж вымавіць маўчанне.
Ах, інтуіцыю мне б запытаць,
ды шчэ не час ёй гаварыць такое...

Ах, мне б сабе самому дараваць
за ўсё, што не было, а — як былое.
Ці ўцяміць і сумленне шчэ сабой,
што добрасць — не заўсёды дабрадзейства,
што часта жабраваць натхняе той,
хто міласць падае не з фанабэрства.
Што жыццямі адно ў адным памром,
што ў іх мы пачаргова паміраем,
што смерцямі агульнымі жывём,
хоць і такой агульнасці не знаем...

Душу мне лашчыць, а не слых,
пые ўва мне народны дых:
«Ах, надта зімачка-зіма
непагодная была.
Непагодная была —
скрозь мяцеліца мяла...»
Чую песню стрэчную:
«Выйду я на рэчаньку,
пагляджу на хуткую,
лёс інакшы выткую...»
Хто я песням — пасынак ці сын?
А душа... Душа на слова зоркая.
«Ты, палыначак, палынак, ах палын,
траўка горкая...»
А ў адказ прастор пые,
словы ён дыханнем п’е:
«Ой з-за леса, ой з-за гор
уставала хмара-гром,
уставала хмара-гром,
адарыла ўсіх дажджом...»
Слыхам быццам бы пяю,
словамі паветра п’ю.
І душа ўжо не хаваецца
ў тым, пра што ёй гэтак плачацца.
«Ах ты, ночка, ночка цёмная,
яснапомная...»

Сутонне шэпча штосьці шклу,
цячэ па ім, хоць мкне ўтрымацца,
а я разглядваю імглу,
і ёй мне сорамна прызнацца,
што ўсё не так, — як назнарок,
не тым душу сваю займаю,
што слоўны ўласны напаўзмрок
я ненапісаным чытаю.
Пагляд кудысьці адляцеў,
вярнуць яго ўжо не здаюю,
ды тое нават, што хацеў,
узяць як трэба я не ўмею.
І веры верыць не хачу,
і мне яна — мо з сілай большай...
Старым свой новы дзень вучу,
а ён ізноў адзін і той жа.
Ва ўсім аднолькавасць кругом,
ва ўсім — бясколернасць, бы шэрасць, —
ды каб жа толькі за акном...
І як бязвер’ем тут паверыць?
Сутонне шэпча штосьці шклу...

снег з дажджом
без прыпынкаў
апошні тралейбус

раённы цэнтр
парачка медзякоў
на дне фантана

трыдзясятая казка
даўно ўжо сапе
плюшавы мішка

снегапад
зноў сталі вялікімі
дрэвы

лістападаўскі дождж
клеім на шыбы
сняжынкі

Няма для міласці адхлання,
маўчыць аглухлы зоў.
Жыву да вечнага гучання
за ўлоннем вешчых слоў.
Уздых — і я ім задыхнуўся,
дыханню душы ўжо,
а вецер торгнуў за плячо, —
каб азірнуўся.
Ды бачу: цень мой мкне ў зямлю
ці сэрца рытмацені?
Малюся ці ўсё шчэ малю
забытых дзён імгненні?
Прасцей забыцца, чым забыць.
Парог — не за парогам.
Сляная вернасць, — так і быць, —
да здрады ўсё ж дарога.
Скрозь цені думак і размоў...
Рукой паветра гладжу.
Знайсі б навобмацак гадоў
шчаслівых тых прапажу!..

Жывём жа не вышэй за рост уласны,
сябе ўзвышаць наўмысна для чаго?
Ты знаеш сам: няпроста адначасна
быць майстрам і для таленту свайго.
Сваім вачам сваім застацца зрокам,
свайёй душы сваёй душою быць,
жыццё то захапленнем, то папрокам
ужо ў абліччы слоўным палюбіць.
Ды сказанае сказаным не скажам,
хаця і мірым — што мірыць мо грэх.
То ўсё-ткі міласэрнасцю караем,
то жорсткасцю шкадуем як на смех.
Цяпер і быць прасцей, а не здавацца,
цяпер і незнацём прасцей нам знаць,
што засталася толькі напісацца
ва ўсім, што застаецца, напісаць.

Нябачнаю здаецца ўжо сцяна —
з паветра нейк узнікла прада мною.
Іду, іду — і вось ужо яна
як быццам быць перастае сцяною.
Ды скрозь яе ніяк я не прайду
і абысі ці ўжо не змагу, напэўна...
Цяпер больш асцярожліва іду
не да яе, а неяк з ёй сумесна.
Авал якісь ці мо напаўавал?
Мне гарызонтна і дарэшты дзіўна.
Накиталт штось увахода я ўгадаў,
але прайшоў, прайшоў ізноў няўтрымна.
Падтрымкай нібы памагае больш,
яна нібы апора мне, палёгка.
Маё ўяўленне — не падман, усё ж
я кожным пераконваюся крокам.
Падумаў зноў, да Госпада ў мальбе,
што нейкаму аддадзены сакрэту,
што зноў не стане на зямлі мяне,
як скрозь прайду (куды?) сцяну я гэту.

З рускай. Пераклад Соф’і ШАХ

Саня МАЛЕЙ

Прызёр японскага конкурсу хай-ку «9th Akita International Haiku Contest» на англійскай мове (удзельнічаў 241 паэт з 45 краін свету). У «ЛіМе» друкуецца ўпершыню.

твая рука ў маёй
зліваюцца ў адну
дзве сцелжкі

далёкая дарога
на далоні
кляновы лісток

жураўліны клін
дае адпраўленне
начальнік станцыі

Фота Кастуся Дробава.

нядзельны дзень
снег на купалах
царквы і цырка

гадзіна пік
надпіс на яе грудзях
не прыхіляцца

апошні дзень восені
а я і не заўважыў
твой новы колер

пустая шаша
да самага неба
снег

абледзянелае поле
няма за што зачাপіцца
позілкам

зімовы вечар
пахне кавай
любая кніжка

п’яны
то ідзе то валіцца
снег

змяркаецца
ў касцюмах звездароў
рыбакі над лункамі

Людміла КЕБІЧ

Шчаслівая памылка

Паліна падышла да акна, адхінула фіранку і зірнула ў веснавое блакітнае неба. Толькі што яна скончыла ранішнія малітвы. У нядзелю дазваляла сабе памаліцца больш пранікнёна, без спешкі. На душы было светла, але крыху самотна. Шмат гадоў жыла адна, без мужчынскай апоры. А яшчэ ж не такая і старая. Сама не заўважыла, як прамовіла ўслых: «Госпадзі, паслаў бы ты мне якога-небудзь мужычка, сур'ёзнага, абаяльнага, адукаванага... доктара якога адзінокага... Але каб умеў граць на баяне...»

Паліна запліошчыла вочы і ўбачыла яго: сівыя валасы, амаль белыя, маёвая кашуля. Жанчына адагнала ад сябе відарыс, што намалявала падсвядомасць, усміхнулася і пайшла на кухню гатаваць сняданак.

Наступныя дні выдаліся мітуслівымі. Паліне трэба было тэрмінова напісаць сцэнарый юбілейнага вечара паэтэсы Таісіі Даніловіч, якой неўзабаве спаўнялася дзесяноста гадоў. Паліна прыкінула, якіх людзей і якіх калектывы трэба запрасіць.

Нарэшце надыйшоў дзень юбілею. У актавай зале на трэцім паверсе будынка, дзе ладзілася імпрэза, пачалі збірацца ўдзельнікі і госці. З усіх бакоў у адрас юбіляршы сыпаліся кампліменты. А Таісія Міхайлаўна сапраўды выглядала маладзейшай за свае гады — з прыгожай прычоскай, у светлай сукенцы і накінутай на плечы квяцістай хусцінай. Калі госці і сямейнікі юбіляркі ўладкаваліся, Паліна засяродзілася, аглядаючы прысутных — каго яшчэ няма? — і сабралася распачынаць вечар. І тут дзверы расчыніліся, у пакой увайшлі спачатку некалькі стальных жанчын, а за імі два музыкі з баянамі пад пахамі — прадстаўнікі ветэранскай арганізацыі.

Усё прайшло як па масле. Паліна расказала пра паэтэсу, прачытала верш-прывячэнне. Шчыра, з любоўю віншавалі Таісію Міхайлаўну дзеці і ўнукі. Гучалі вершы і песні на словы паэтэсы. Два музыкі з баянамі, якія з'явіліся крыху пазней за астатніх, таксама здзівілі прысутных і парадавалі юбілярку сваімі кампазіцыямі.

А пасля ўсіх запрасілі на фурштэт. Сталы былі накрыты багата і густоўна. Прамаўлялі тосты за здароўе Таісіі Міхайлаўны. Паліна прысела на ўскрайку стала, выпіла сухога віна, нешта з'ела. Думкі круціліся вакол аднаго з баяністаў: ну такі абаяльны мужчына, і спявае прафесійна, ды яшчэ надзвычай прыгожым тэмбрам!

Між тым мужчына таксама кідаў зацікаўленыя пагляды ў бок Паліны, а калі яны са сваім знаёмым падыйшлі да сталоў, пільна зірнуў на жанчыну і прамовіў:

— Якая цікавая жанчына! І вечар прывяла цудоўна!

— А вы не знаёмыя? — назваў чалавека па імені яго суразмоўца. — Ну, дык я вас зараз пазнаёмлю!

І мужчыны накіраваліся да Паліны. І трэба ж было такому здарыцца! Менавіта ў гэты момант жанчына, якая сядзела побач з ёю, паднялася, пачала развітвацца і накіравалася да выхаду. Месца каля Паліны вызвалілася. Мужчына зняў пінжак, павесіў яго на спінку крэсла, сеў і прапанаваў:

— Ну, давайце знаёміцца. Вам чаго — гарэлка ці віна?

На нейкі момант Паліну нібы паралізавала: мужчына быў апраунуты ў кашулю маёвага колеру.

— А давайце гарэлку! — адважна пагадзілася жанчына. І незнаёмец наліў поўныя чаркі.

Паліна сумелася. Але нешта ў душы не дазваляла ёй адмовіць гэтаму чароўнаму прыгажуну.

Фройндшафт на брудэршафт

Апавяданні

— Ну, што, за дружбу — брудэршафт? — дзёрзка зірнула яна ў вочы баяніста і адчула, што яе нібы падмыла нешта знутры.

Незнаёмец апусціў галаву, паставіў чарку, на секунду задумаўся, а затым прамовіў:

— На брудэршафт — дык на брудэршафт! Але спачатку я вас пацалую, і толькі пасля мы вып'ем!

— Што вы сабе дазваляеце?! Я не хачу! — запратэставала Паліна. Але мужчына моцнымі рукамі павярнуў да сябе і літаральна ўпіўся ў яе вусны.

Калі ён нарэшце адпусціў Паліну, яна азірнулася. Усе глядзелі толькі на іх, стаяла няёмкая цішыня. Трэба было неяк выходзіць са становішча. І Паліна знайшла ся. Яна ўзяла са стала беласнежную сурвэтку, што ляжала якраз перад ёю, падсунула да мужчыны і спакойна, каб чулі госці, прамовіла:

— Цяпер вы, як прыстойны чалавек, павінны... (у вядомым выказванні была канцоўка «са мною ажаніцца»), але Паліна яе змяніла) напісаць тут сваё прозвішча, імя, імя па бацьку і мабільны тэлефон. Пішыце ж! — гучна загадала жанчына.

Што тут пачалося! Застольнікі пачалі наперабой тлумачыць Паліне, што ён добрасумленны чалавек, доктар. А Паліну душны смех — во сыграла! Артыстка!

Між тым Сяргей Васільевіч (так яго, як высветлілася, звалі) устаў, развітаўся з усімі, а Паліне ціха сказаў:

— Я вас знайду. Чакайце. Галоўнае — ведаю, дзе вы працуеце.

Паліна ўзяла сурвэтку, склала ў чатыры стопкі і падсунула пад талерку — маўляў, потым забяру. Ды не лёс — забылася.

Лета прабегла хутка. У канцы жніўня выйшла на працу. Закружылі справы. Хацелася пагуляць у парк, пашамацець апалым залатым лісцем, надыхацца восеньскім, яшчэ ўсё цёплым, паветрам, пафатаграфавання. «Вось адбудзем яшчэ фестываль кнігі і — на прыроду!» — супакойвала сябе Паліна. Яна ўвесь час думала пра Сяргея Васільевіча. Чаму не знайшоў яе, як абяцаў? Столькі часу прайшло! Часта ўспамінала пацалунак, і ў душы мацнела ўпэўненасць: «Гэта мой мужчына! Мой!»

Далей здарылася ўсё, нібы ў рамантычным кіно. У сярэдзіне верасня, у самы разгар працоўнага дня, адчыніліся дзверы офіса, і ўвайшоў Сяргей Васільевіч. Спачатку Паліна нават не пазнала яго: чорная куртка, чорная шапка, у руках — вялікі пакунак з чымсьці цяжкім. Мужчына павітаўся з усімі і накіраваўся да Паліны, якая нерухома стаяла на парозе кабінета і спрабавала асэнсаваць тое, што адбываецца.

Сяргей Васільевіч працягнуў пакунак Паліне і прамовіў проста і спакойна:

— Даставайце, гэта кветкі для Вас. Сам, у сваім садзе іх вырасціў.

Паліна выцягнула адтуль чорны вазон з вялікімі, купчастымі, белымі хрызантэмамі. Іх было пяць. Супрацоўнікі пазбягаліся, каб падзіўца на кветкі. Сяргей Васільевіч распрануўся, сеў на крэсла каля журнальнага століка і пачаў расказваць пра сябе.

Потым яны ўдваіх гулялі па алеях парка імя Жылібера, размаўлялі, распавядалі кожны пра сваё жыццё.

З таго часу разам ужо шмат гадоў. Шчаслівыя і закаханыя. Калі Паліна згадвае вясновы нядзельны дзень, як стаяла ля акна і марыла пра свайго мужчыну, то радасна ўсміхаецца:

— Ну вось, варта было толькі папрасіць Божаньку, і на табе: і доктар, і кашуля маёвага колеру, і баян!

А Сяргей Васільевіч жартуе:

— Не, даражэнькая Палінка, гэта ўсё тваё няведанне нямецкай мовы! Прызнавайся, ты сапраўды пераблытала брудэршафт з фройндшафт, ці наўмысна тады справакавала мяне на пацалунак?!

Паліна шчасліва смяецца: у школе яна вывучала англійскую.

Паляванне на мядзведзя

Светлым кастрычніцкім ранкам магізіншчыца Ліда падыходзіла да вясковай крамы, дзе працавала шмат гадоў. Звыкла праскочыла дзве шчарбатыя прыступкі, дастала з сумкі ключы і адчыніла дзверы. За ёю ўвайшлі ў краму два першыя пакупнікі — бабуля Адася і мясцовы шафёр Валодзя. Тое, што яны ўбачылі ўнутры, шакавала: пасярэдзіне памяшкання сядзеў руды мядзведзь і аблізваў лапу. Побач стаяў металічны бітон з мёдам. Каробкі з цукеркамі і печывам былі разарваны і валаліся па ўсёй падлозе. Крупы, мука, каўбасы, хлеб і іншыя тавары, скінутыя з паліц, мелі катастрофічны выгляд. Ліда залямантавала, падалася назад, выпхнула вонкі бабулю з шафёрам і выбегла на вуліцу. Праўда, тут жа на імгненне вярнулася да дзвярэй, хутка навесіла замок — зачыніла мядзведзя ў краме. Прынамасі, так яна думала. Потым пабегла ў кантору і патэлефанавала ў міліцыю — карацей кажучы, узняла вэрхал на ўсю вёску. А мядзведзь тым часам пралез праз акно, якое высадзіў ноччу, і ўцёк у лес.

З Мастоў — раённага цэнтра, непадалёк ад якога месцілася вёска Кульшычы, — прыехаў нарад міліцыі. Выраслыя склікаць усіх навакольных паляўнічых. Калі «баявы атрад» зазірнуў у краму — пагладзець, што начоўп там калматы звер, адзін з маладых паляўнічых шчыра здзівіўся:

— Во дурны! Столькі гарэлкі, віна, а ён цукеркі паеў!

Паляўнічых і міліцыянераў падзялілі на дзве групы: стральцоў і загоншчыкаў. Старэйшым над стральцамі быў прызначаны галоўны ўрач бальніцы Аляксей Пятровіч Медушэўскі. Загоншчыкамі кіраваў кульшыцкі ўчастковы.

— Далёка гэты злыдзень не павінен збегчы, зараз працэсам лес і застрэлім яго, — распрадажыўся ўчастковы міліцыянер. — Такі загад паступіў з вобласці.

Загоншчыкі аб'ехалі лес з супрацьлеглага боку і пайшлі насустрач стральцам. Яны гучна крычалі, свісцелі, улюлюкалі, стукалі палкамі па дрэвах, бразгацелі. А стральцы пастроіліся ланцугом, праз метраў трыццаць адзін ад аднаго, і трымалі стрэльбы нападатове. У гэтым шэрагу апынуўся малады міліцыянер, малодшы лейтэнант. Было відаць, што яму вельмі страшна. Раптам юнак выскачыў наперад, выхапіў пісталет і залёг з ім за вялікім пнём. Па ланцугу стральцоў пранёсся шумок: ну, ну, маўляў, на мядзведзя — з пісталетам!

Хутка крыкі загоншчыкаў пачуліся зусім блізка — стральцы напружыліся. А калі трава і вецце зашамацелі, заварушыліся амаль што побач, малады лейтэнанцік падхапіўся з-за свайго пня і неверагодна хутка ўскочыў на дрэва.

Лес працасалі, мядзведзя не злавілі, таму што ён аказаўся хітрэйшы: незаўважна прасунуўся праз ланцуг стральцоў і падаўся ў бок пасёлка Рось.

Мужчыны пастаялі, узбуджана пагаманілі, пасмяяліся з палахлівага міліцыянера, а затым нехта з іх прапанаваў:

— Хлопцы, а давайце вернемся ў лес, можа, штосьці ўпалюем!

Пайшлі пяцёра, у тым ліку і доктар Медушэўскі.

Паляўнічыя блукалі па лесе гадзіны тры і неўзабаве выйшлі да невялікага ляснага возера, за якім віднелася сядзіба мясцовага лесніка. Стомленыя, нават не звярнулі ўвагі на цудоўнае надвор'е, якое стаяла ў гэты дзень. Сонца залаціла сваімі яшчэ цёплымі промнямі лісце на дрэвах і кустах, вада ў возеры была цёмная, нібыта хавала на неверагоднай глыбіні чароўныя таямніцы... Неба — без адзінай хмурынкі, блакітнае і высокае.

— Вой, хлопцы, глядзіце: качкі, на тым беразе, у чароце! — адрывіста залапатаў адзін з паляўнічых, паказваючы ў той бок. — У лесе звяры быццам павыміралі, дык хоць качак настраляем!

І мужчыны хвацка ўзяліся за стрэльбы. Прагучала некалькі стрэлаў. Паляўнічыя падбегам накіраваліся збіраць трафеі. Раптам з боку хаты лесніка пачуўся моцны крык. Чалавек бег да паляўнічых, рабіў рукамі ім нейкія знакі і адчайна лаяўся.

— Што вы робіце, вар'яты? Вы ж маіх хатніх качак пастралілі! А хто мне за іх заплаціць, га?!

Паляўнічыя аслупянелі. Доктар прапанаваў лесніку грашовую кампенсацию. Усе палезлі ў кішэні. Доўга і шчыра прасілі прабачэння. Нарэшце чалавек злітасціўся:

— Ладна... Дапамажыце лепш качак з вады павыцягваць ды дахаты занесці.

— О, гэта мы зараз, мы хутка... — узрадаваліся гора-паляўнічыя і кінуліся ў чарот.

У прасторнай хаце лесніка, збудаванай, як кажуць, на стагоддзі — з сучаснага дрэва, — было чыста і ўтульна. Гаспадар падкінуў жонцы нечаканую працу — скупсці качак, а сам запрасіў гасцей за стол. Вывастіў трохлітровік самаробнай гарэлкі, ад мутнага выгляду якой у мужчын захадзілі кадыкі і пачала збірацца ў роце сліна. Затым прынёс на вялікім сподку нарэзанае сала, паклаў некалькі абабраных цыбулін. Прапанаваў:

— За няўдалае паляванне, хіба, га, хлопцы?

Было відаць, што ў яго яшчэ засталіся рэшткі злосці на гэтых нявыпытных дурняў. — Ну, і за знаёмства давайце!.. — нясмела падтрымаў прапанову адзін з мужчын і перакуліў чарку. Астатнія — за ім. Моўчкі. Але паступова языкі развязаліся, і мужыкі загасціліся ў лесніка да самага вечара. На развітанне паклалі на стол некалькі грашовых купюр — якія ў каго знайшліся — і ўтаварвалі гаспадара прыняць іх за качак. Не? Тады — за гасціннасць. Не? Тады проста так — у якасці падарунка. Ляснік грошы не ўзяў. Паляўнічыя пабралі свае стрэльбы і падаліся дадому.

І ўся гэтая гісторыя так бы і скончылася, калі б праз некалькі месяцаў у Мастоўскай раёнцы не з'явіўся артыкул за подпісам малодшага лейтэнанта А. Гучынскага. Так, так, таго самага. Усе, хто ў той дзень паляваў на мядзведзя, пачалі кахаліся ад смеху. Вось невялікі ўрывац з таго артыкула, які жыхары суседніх вёсак потым яшчэ доўга ўспаміналі:

«...Усім было зразумела, што ў краме пабываў менавіта мядзведзь. А можа, гэта не мядзведзь, а грабежнік у мядзвежай скурцы? Але адкуль ён узяўся? Старажылы сцвярджаюць, што апошняга мядзведзя тут бачылі гадоў сто таму. Па трывозе сабралі найлепшых паляўнічых раёна. Сярод іх аказаўся доктар Медушэўскі, які, па чутках, з дзедам паляваў на мядзведзя ў Сібіры. Мядзведзь пайшоў у глыб леса, знайшоў там бочку неперагнанай брагі, напіўся і заснуў на гурбе моху. Калі загоншчыкі паднялі крык, звер прачнуўся, зароў на ўвесь лес і пабег на стральцоў. Побач са мною, метраў каля п'яцідзесяці, стаяў "медаведнік" Медушэўскі, той самы, што браў з дзедам мядзведзяў адной рагацинай. Калі ён пачуў роў, дык кінуў стрэльбу пад вялікай ялінай і ўскараскаўся на самую верхавіну. А мядзведзь прайшоў праз ланцуг стральцоў у бок польскай мяжы. Калі мы вярталіся з палявання, Медушэўскі ўвесь час глядзеў на мяне, быццам прасіў, каб я не расказваў нікому пра яго ўцёкі ад мядзведзя...»

Такі цікавы выпадак адбыўся ў Мастоўскім раёне. Пра яго мне расповяў доктар Медушэўскі. Ён жа і прынёс газету з артыкулам. А каму верыць?

Аўтарскае бачанне Міхася Пазнякова

Штрыхі да партрэта літаратара і мовазнаўца

Нядаўна Міхаіл Паўлавіч Пазнякоў адзначыў чарговы юбілей. Чалавек, які падпісвае свае творы як Міхась Пазнякоў, — добра вядомы ў нашай краіне і за яе межамі таленавіты літаратар, перакладчык, крытык, мовазнаўца.

Карані Міхася Пазнякова — у вёсцы Заброддзе Быхаўскага раёна, дзе ён нарадзіўся. З поспехам закончыў Глухскую сярэднюю школу. Старшакласнікам зрабіў першыя крокі ў паэтычнай творчасці. Ужо тады яму прадказвалі будучыню пісьменніка. У той час яго заўважыў вядомы літаратар Адам Русак, які прыезджаў на Магілёўшчыну.

А пачынаўся шлях у паэзію з лёгкай рукі настаўніцы рускай мовы і літаратуры Розы Сямёнаўны Нікіфаравай. Аднойчы яна прапанавала шасцікласнікам напісаць верш. Лепей за ўсіх атрымалася ў Мішы Пазнякова. Пасля ён прыносіў настаўніцы ўсё новыя і новыя. Роза Сямёнаўна вельмі ўзрадавалася, калі ўбачыла спробу пярэсвайго вучня на рускай мове ў раённай газеце. А першы твор на беларускай мове ўбачыў свет праз дзесяць гадоў у газеце «Беларускі ўніверсітэт»: Міхась Паўлавіч тады быў студэнтам-завочнікам філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта і адначасова настаўнічаў у Кукараўскай няпоўнай сярэдняй школе Бярэзінскага раёна. З 1977 года пачаў працаваць настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў СШ № 26 горада Мінска.

Праз год перайшоў у Інстытут мовазнаўства Акадэміі навук БССР. Тры гады працаваў пад непасрэдным кіраўніцтвам выдатнага майстра слова і мовазнаўца Кандрата Крапівы. Калі будучы пісьменнік уладкоўваўся ў гэтую ўстанову, там распрацоўваліся «Русско-белорусский словарь» і «Беларуска-рускі слоўнік». Кожны ў двух тамах. Навуковы рэдактар абодвух слоўнікаў Кандрат Крапіва пастаянна даваў зразумець, што ён тут зусім не вясельны генерал. Класік беларускай літаратуры чарговы раз паказаў сябе генератарам ідэй, таленавітым кіраўніком аўтарскага калектыву. Усё гэта добра адчуваў памочнік навуковага рэдактара, член аўтарскага калектыву Міхась Пазнякоў, у якога быў шанс прайсці мовазнаўчую школу віцэ-прэзідэнта АН БССР Кандрата Крапівы. І гэты шанс ён выкарыстаў.

Нягледзячы на тое, што творца пакінуў Інстытут мовазнаўства 40 гадоў таму, час ад часу ён звяртаўся да лінгвістыкі. Прывядзем толькі два факты. У 1988 годзе ўбачыў свет вялікі «Слоўнік эпітэтаў беларускай літаратурнай мовы». Распрацоўшчыкам выдання стаў Міхась Пазнякоў. З сярэдзіны 1980-х да 2010-х гадоў на старонках аўтарскіх часопісаў можна знайсці яго змястоўныя артыкулы, дзе ставіліся вострыя праблемы айчыннага мовазнаўства.

Наступнае месца працы — Літаратурны музей М. Багдановіча. Міхась Пазнякоў некалькі гадоў узначальваў гэтую ўстанову. Затым была рэдакцыйная праца ў розных выдавецкіх структурах. Яна доўжылася чвэрць стагоддзя. Апошнія 12 гадоў Міхась Паўлавіч — сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня

Міхась Пазнякоў.

Мінскага гарадскога аддзялення творчай суполкі.

Вось ужо звыш 40 гадоў рэгулярна выходзяць у свет яго публікацыі. Можна назваць больш як 300 выданняў, зборнікаў, дзе яны былі змешчаны. А яшчэ Міхась Пазнякоў — аўтар амаль 60 кніг прозы і паэзіі. Шмат твораў пісьменніка перакладзена на 18 моў свету. Яго вершы вывучаюць у школе, з імі знаёмяцца нават у дзіцячых садах.

У творчасці Міхася Пазнякова глыбока адчуваецца любоў да сваёй краіны. Літаратар зрабіў значны ўнёсак у фарміраванне культуры гістарычнай памяці. Праз мноства сюжэтных ліній паказаў, што аб'ядноўвала беларусаў з іншымі ўсходнеславянскімі народамі ў гістарычнай рэтраспектыве. Пазіцыю беларусаў ён асэнсоўвае ў ракурсе таго, што адбываецца ў свеце цяпер (гэта і нарастанне пагроз з боку міжнароднага тэрарызму, і абстрактныя экалагічныя праблемы, і каранавірусная пандэмія), узнімае пытанне пра неабходнасць народнага адзінства, фармулюе аўтарскае бачанне аптымальнай мадэлі соцыуму. На думку Міхася Пазнякова, тут не павінны выносіцца за дужкі сацыяльная справядлівасць, фундаментальныя духоўныя каштоўнасці.

Кнігі для школьнікаў накіраваны на выхаванне кемлівасці, назіральнасці, чуйнасці да роднай мовы. Вершы, лічылкі, калыханкі, небыліцы, смяшынкі, скорагаворкі, загадкі напісаны такім чынам, каб зачэпіць малых. Пры гэтым улічваецца існаванне дзвюх дзяржаўных моў у Беларусі. Яскравае пацвярджэнне таму — загадкі пра беларуска-рускія амонімы.

Значная частка з напісанага адносіцца да інтымнай лірыкі. Перад намі — гімн Каханню, Жанчыне, непарыўна звязаным з імі імгненням жыцця.

Аўтар закранае вострыя пытанні адказнасці літаратара перад народам, сваёй дзяржавай. Фармулююцца і пажаданні наконт ролі паэтаў і пісьменнікаў у пашырэнні сферы распаўсюджвання беларускай мовы.

Міхась Пазнякоў выступае майстрам гумарыстычных твораў. У анатацыі да выдання «Усім па сакрэту...: кніга гумару» чытаем: «Праз цёплую, дасціпную ўсмешку або вострую кпіну аўтар

звяртае ўвагу на пэўныя недарэчнасці або заганы як у творчасці, так і ўвогуле ў нашым жыцці».

Міхась Паўлавіч усхваляе ў сваёй творчасці малую радзіму. Кранаюць душу радкі з верша «Добры дзень, радзіма!»:

*Выйду ранкам з хаты
І пакрочу ў гай,
Дзе з-за ціхіх шатаў
Ззяе неба край.*

*Расхіну ў лагчыне
Туманоў кудзель
І адчую сініх
Незабудак хмель.*

*Чуйны, летуценны,
Між бяроз густых
Новы дзень сустрэну —
Звонкі, залаты.*

*З сонцам за плячыма
Павярну назад.
Добры дзень, радзіма!
Як табе я рад!*

*Зрошаны па грудзі,
Звонкі ўвесь ад рос,
Клікну светла: людзі,
Сонца вам прынес!*

А вось і яшчэ радкі — пра родную сталонку:

*У Заброддзі пеняцца прысады,
І над Грэзай кружаць журавы.
Я ляцець туды ўсё болей рады —
У радзімы край свой баравы.*

Міхась Пазнякоў у Мемарыяльнай зале Дома літаратара.

Юбіляр вядомы плённай перакладчыцкай дзейнасцю. Ён пераставіў на родную мову творы прадстаўнікоў англійскай, дацкай, нямецкай, рускай, узбекскай, украінскай і шведскай літаратур. У перакладчыцкую скарбонку Міхася Паўлавіча ўваходзяць таксама афганскія і кітайскія народныя казкі. За выдатныя пераклады сучаснай украінскай паэзіі на беларускую мову абраны акадэмікам Міжнароднай літаратурна-мастацкай акадэміі Украіны, мае ўзнагароды ад гэтай установы.

Расійскія калегі высока ацэньваюць яго пераклады твораў беларускіх літа-

ратараў на мову Аляксандра Пушкіна, Льва Талстога, Івана Тургенева. Тым самым рускамоўныя чытачы атрымалі магчымасць ацаніць Янку Сіпаківа, Івана Пташнікава, Васіля Ткачова, Уладзіміра Гніламёдава, Паўла Саковіча, Казіміра Камейшу. Варта згадаць пра тое, што Міхась Паўлавіч з'яўляецца членам прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі.

Штогод ладзіцца шмат сустрэч старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ з маленькімі чытачамі. Творца мае ўласную Школу маладога паэта, куды набірае здольную моладзь. Рэгулярна праводзіць гарадскія паэтычныя чытанні. Стварыў і ўзначальвае Мінскі гарадскі тэатр паэзіі.

Нярэдка даводзілася чуць песні, дзе аўтар слоў — Міхась Пазнякоў. Музыку пісалі кампазітары Леанід Захлеўны, Пятро Яроменка, Георгій Ермачэнкаў, Уладзімір Карызна-малодшы, Мікалай Літвін, Вячаслаў Кузняцоў.

Наш таленавіты суайчыннік лаўрэат самых розных прэмій. Тройчы атрымаў Рэспубліканскую літаратурную прэмію «Лепшая кніга года», двойчы — прэмію міністра абароны Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры і мастацтва, Літаратурную прэмію імя Пятруся Броўкі ў галіне дзіцячай літаратуры, Літаратурную прэмію імя Янкі Маўра, Літаратурную прэмію імя Васіля Віткі, прэмію Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, Нацыянальную літаратурную прэмію ў намінацыі «Найлепшы твор дзіцячай літаратуры». Юбіляр узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Міхась Паўлавіч — асоба, якая сябе стварыла сама. Стартавыя ўмовы былі няпростыя. З'явіўся на свет у сям'і, дзе было 11 дзяцей. Не так даўно адгрымела вайна, і яе ўплыў на развіццё народнай гаспадаркі, дабрабыт людзей адчуваўся яшчэ доўга. Аднак усё вырашылі мэтанакіраванасць, працаздольнасць, прыродная інтуіцыя, пастаянная праца над сабой.

Дарэчы, у Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь працуе выстаўка «Мне трэба ўсё адчуць душой...», прымеркаваная да 70-годдзя Міхася Пазнякова, якую можна наведаць да 22 лютага.

Міхаіл СТРАЛЕЦ
Фота Кастуса ДРОБАВА

«Каласавіны»: працяг гісторыка-літаратурных росшукаў

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь выдаў чарговы зборнік «Каласавіны». Гэтым разам у кнігу ўвайшлі матэрыялы XXXIV навуковай канферэнцыі, прысвечанай актуальным праблемам захавання помнікаў драўлянага дойлідства і 100-годдзю вяртання народнага паэта Беларусі Якуба Коласа на радзіму пасля заканчэння Першай сусветнай вайны.

Канферэнцыя прайшла напрыканцы 2020 года. Зборнік выдадзены ТАА «Альфа-кніга». Укладальнік — Ірына Казловіч.

У зборніку прадстаўлены тэксты дакладаў, выступленняў, навуковых артыкулаў альбо іх тэзісы. Аўтарамі з’яўляюцца: загадчык навукова-асветніцкага аддзела Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, старшыня Рэспубліканскага савета Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч; загадчык кафедры тэхналогіі дрэваапрацоўчых вытворчасцей Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта, кандыдат тэхнічных навук Ігар Бажэлка; дацэнт кафедры польскай філалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, кандыдат філалагічных навук Анатоль Брусевіч; старшы навуковы супрацоўнік аддзела беларускай літаратуры XX і XXI стст. філіяла «Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы» ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», кандыдат філалагічных навук Таццяна Вабішчэвіч; загадчык філіяла «Музей беларускага кнігадрукавання» Нацыянальнага Палацака гісторыка-культурнага музея-запаведніка Славіна Гаўрылава; вядучы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Іван Дубовік; намеснік дырэктара НДПВРУП «Белжылпраект», старшыня грамадскага аб’яднання «Рэспубліканскае грамадскае аб’яднанне рэстаўратараў» Міхаіл Жых; дактарант ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», кандыдат гістарычных навук Леанід Калядзінскі; скульптар, член Беларускага Саюза мастакоў Валерый Калясінскі; старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Аляксандр Крыжэвіч; дацэнт кафедры тэхналогіі дрэваапрацоўчых вытворчасцей Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта, кандыдат тэхнічных навук Алег Леановіч; намеснік старшыні Рэспубліканскага савета добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Юрый Меляшкewіч; галоўны захавальнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, кандыдат сацыялагічных навук Васіліна Міцкевіч; навуковы супрацоўнік філіяла «Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы» ДНУ «Цэнтр

даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі» Вера Міцкевіч; старшыня грамадскага аб’яднання «Дзіцячы фонд духоўнага і культурнага адраджэння «Сакавік» Марыя Міцкевіч; намеснік дырэктара ТАА «Інжэлт», магістр тэхнічных навук Уладзімір Міцлер; навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Вольга Наважылава; дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт Юлія Назаранка; дырэктар ЧУП «Неф-праект», член праўлення грамадскага аб’яднання «Беларускі камітэт «ICOMOS», кіраўнік аддзялення НП «Росрэгіёнрэстаўрацыя» па Паўднёвай федэральнай акрузе Расіі, дырэктар ТАА «Навукова-праектнае аб’яднанне архітэктуры, горадабудаўніцтва і дызайну» Сяргей Сена; аспірантка Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», магістр філалагічных навук Вікторыя Смолка; вучоны сакратар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», кандыдат філалагічных навук Анатоль Трафімчык; начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Хвiр; старшы навуковы супрацоўнік, дактарант ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», кандыдат філалагічных навук Жанна Шаладонова; старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», кандыдат філалагічных навук Ігар Шаладонаў.

Такі шырокі ўдзел прадстаўнікоў розных грамадскіх, навукова-даследчых, навукова-практычных, адукацыйных устаноў у «Каласавінах» 2020 года сведчыць, што музей становіцца сапраўдным эпіцэнтрам літаратурнага музеязнаўства. На канферэнцыі працавалі дзве секцыі: «Захаванне, музефікацыя і ўстойлівае развіццё помнікаў драўлянага дойлідства» і «Коласазнаўства ў XXI стагоддзі». Шэраг дакладаў з’явіліся адлюстраваннем прысутнасці творчасці Якуба Коласа ў кантэксце сусветнай культуры і літаратуры. Гэта «Літаратурна-крытычная рэцэнцыя зборніка «Песні жальбы» Якуба Коласа ва Украіне» Т. Вабішчэвіч; «Новая зямля» Якуба Коласа і «Забіць перасмешніка» Харпер Лі: дарослы свет дзіцячымі вачыма» І. Дубовіка; «Якуб Колас — Артур Бартэльс: пераемнасць традыцый» А. Трафімчыка; «Прысутнасць Якуба Коласа на румынскіх землях падчас Першай сусветнай вайны» А. Крыжэвіча; «Эміграцыйная газета «Беларусь» пра Якуба Коласа» М. Міцкевіч.

Зборнік «Каласавіны» сведчыць: навуковая канферэнцыя летась удалася. Пандэмія не перашкодзіла развіццю коласазнаўства. Будзем чакаць здабыткаў у гэтай галіне сёлета.

Кастусь ХАДЫКА

У малацэ, на дварэ, у вядры...

Варыянты канчаткаў назоўнікаў мужчынскага і ніякага роду ў месным склоне адзіночнага ліку склаліся традыцыйна, у перыяд замацавання літаратурных нормаў у першай палове XX стагоддзя. Пры гэтым выявіліся і пэўныя прыярытэты мовазнаўцаў, якія ўкладалі граматыкі і слоўнікі, і выбар класікаў беларускай літаратуры, і ўплыў дыялектных формаў. Мы раней ужо закраналі рэдактарскую праўку датычна асабовых назоўнікаў (пры дзеду і пры дзедзе), а сёння гаворка пойдзе пра неасабовыя назоўнікі.

Назоўнік ніякага роду *малако* кадыфікуецца па-рознаму: у адных акадэмічных працах падаюцца дзве формы — у *малаку* і ў *малацэ*, у іншых даведніках — толькі адна: або ў *малаку*, або ў *малацэ*. З гэтай прычыны рэдактар вымушаны рабіць выбар на карысць аўтарскага варыянта. Але колькасны паказчык сведчаць: форма ў *малаку* ўжываецца ў дзясяткі разоў радзей, прычым у прыказках і прымаўках для захавання рыфмы і ў афіцыйных матэрыялах кшталту *паказчыкі па малаку*; носьбіты мовы аддаюць перавагу форме ў *малацэ*: «І ўсё наваколле, // Нібы ў *малацэ*» (Уладзімір Мазго); «Да 6-месячнага ўзросту ў якасці соскі дзецям давалі загорнуты ў чыстую анучку, змочаны ў *малацэ* або салодкай вадзе хлебны мякіш...» (Алесь Бельскі).

Адваротны працэс адбываецца з функцыянаваннем канчаткаў назоўніка *вядро*. Форма ў *вядрэ* фіксуецца пераважна ў фальклорных творах (*пайла коніка ў вядрэ, таўчыся як рыба ў вядрэ* і інш.), а колькасна яе ў дзясяткі разоў перасягае форма ў *вядры*: «Вада ў *вядры* калыхаецца, і піць яе нязручна» (Янка Брыль); «Сцюдзёная, // вада ў вядры // ўсё ж музыкая шуміць» (Яўгенія Янішчыц); «Не шанцавала толькі мне, // Хоць бы ляжаў адзін на дне // ў *вядры* маім які шчупак» (Васіль Вітка); «Вада жыве ў *вядры* халоднаю спякотай» (Рыгор Барадулін). Форма ў *вядрэ* як варыянтная адзначана толькі ў адной граматыцы.

На жаль, да сёння фіксуецца памылкі ва ўжыванні назоўніка *двор*. Калі ў сказе ён мае значэнне 'не ў памяшканні', павінна ўжывацца форма *на дварэ*, калі мае значэнне 'канкрэтнае месца', — форма *на (у) двары*. Параўн.: «На *дварэ* ў твар Васіля ўдарыў золкі вецер» і «На суседнім *двары*, каля хлява, завіхаўся пры калёсах барадаты, у палатнянай доўгай сарочцы дзядзька...» (Іван Мележ); «На *дварэ* ні машын ні людзей» (Генадзь Бураўкін); «Ды і на *двары*, за хатаю, ведзьмы балъ спраўлялі — ліха ведае што рабілася: віхурыла, несла снегам, мяло засыпала сцежкі-дарожкі» (Барыс Сачанка); «У бары і на *двары*» (Міхась Пазнякоў). З прыкладаў вынікае, што значэнне 'не ў памяшканні' назоўнік *двор* набывае толькі з прыназоўнікам *на*; калі ёсць прыназоўнік *у*, то заўсёды будзе канчаток *-ы* (у *двары*).

Былае, аднак, цяжка вызначыць, якое значэнне мае паданалізная канструкцыя, напр.: «Але Ядвіся доўга не паказвалася на *двары*» (Якуб Колас); «Я кажу ім: «Піце, колькі ўлезе, // Ён для ўсіх, калодзеж на *дварэ*»» (Вольга Іпатава). Тады рэдактар мусіць кіравацца аўтарскім выбарам. У наступных жа сказах трэба было праводзіць праўку: «Зіма ж на двары[э]»; «Ты убачыш на двары[э] // Мірыяды зорак»; «На двары[э] вясна лямантавала».

Яшчэ большы недавер да тэксту і яго аўтара ўзнікае тады, калі замест канструкцыі *на дварэ* выкарыстоўваецца *на вуліцы*: «У паслявыбуховым траўні ў школах і кватэрах вокны і дзверы пазачынялі наглуха, а на *вуліцы* спякотна»; «Пагуляйце на *вуліцы*, калі ў вас ёсць час». Асноўнае значэнне слова *вуліца* як 'месца паміж двума радамі дамоў і прастора паміж імі для праходу і праезду' ўплывае на ўспрыманне вызначэння і спараджае двухзначнасць. Напрыклад, калі дзецям прапануюць пагуляць на вуліцы, то гэта як: 'не ў памяшканні' ці 'на месцы паміж двума радамі дамоў', дзе па праезнай частцы рухаюцца аўтамабілі? Прышчапленне нехарактэрных канструкцый праз моўную інтэрферэнцыю негатыўна адбіваецца на культуры беларускай мовы і разбурае менталітэт яе носьбітаў.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Калі слова з душой у згодзе

Япераканана: кніга лірыкі павінна быць прыгожай. Як гэта атрымалася ў выпадку са зборнікам Людмілы Кебіч «Трыялеты. Тэрцыны. Рандэлі» (пераможца III абласнога літаратурнага конкурсу рукапісаў імя Цёткі ў намінацыі «Паэзія»), выдадзеным напрыканцы мінулага года ў Гродне (ТАА «ЮрСаПрынт», 2020). У яго афармленні ўзята ўдзел унучка паэтэсы Алеся Кебіч, вучаніца 8 класа гімназіі № 5 з мастацкім ухілам г. Гродна.

У кнізе тры раздзелы — на вокладцы тры выявы, як бы іпастасі жанчын у гэтых складаных формах паэзіі, якія яднае птушка шчасця і любові, што віецца тут жа...

Як можна зразумець з назвы, у зборнік увайшлі вершы, напісаныя ў такіх званых цвёрдых формах:

*Трыялеты, тэрцыны, рандэлі
нібы зоркі з нябёсаў зляцелі,
з тых далёкіх, славуных стагоддзяў,
калі слова з душой былі ў згодзе.*

Людміла Кебіч прапануе нам сапраўднае паэтычнае багацце — складаную і працаёмкую архітэктурную структуру, пра якую расказвае ва ўступках да кожнай з трох частак. У сусветнай літаратуры з цвёрдымі формамі працавалі многія (ад Дантэ да Пушкіна). У беларускую ж паэзію іх увёў Максім Багдановіч. Аўтарка звяртаецца да цвёрдых форм у паэзіі, а мы адчуваем, што яе мастацкія адкрыцці нараджаюцца ў дыялогу з вялікімі папярэднікамі.

Тут і глыбокі сацыяльны падтэкст:

*Душа балиць за ўсё,
што бачыць
і чую ў родным краі,
але не можа
перайначыць.
Душа балиць за ўсё,
што бачыць,
а што я ёй параю,
як разам з ёй канаю?...
Душа балиць за ўсё,
што бачыць
і чую ў родным краі.*

І філасофскае асэнсаванне шляхоў-дарог чалавечага жыцця:
*Ідзеш, здаецца, —
роўныя дарогі.
Зірнеш назад — гаротныя шляхі.
Параздзіраны ў кроў душа і ногі —
ідзеш, здаецца, — роўныя дарогі.*

*А паабапал — даўкія грахі,
забытыя бацькоўскія парогі...
Ідзеш, здаецца, — роўныя дарогі.
Зірнеш назад — гаротныя шляхі.*

Багаты гісторыка-культурны кантэксст паэзіі Л. Кебіч, несумненна, яшчэ будзе даследавацца. Аднак зразумела адно: традыцыя жыве ў яе вершах, пульсую, непазнавальна мяняецца і раптам адкрывае сябе ў выпадковых ці наўмысных супадзеннях.

Людміла Кебіч — паэтэса лірычнага складу. Мы знаходзім у яе вершах бясконцую разнастайнасць пачуццяў і думак, выказаных у сціслай і вытанчанай форме. Яна ўмее схопліваць на

Людміла Кебіч

Трыялеты
Тэрцыны
Рандэлі

ляту імгненныя гукі сэрца, яго мелодыі...

Могчы ўплыў на яе лірыку аказаў такі біяграфічны фактар, як наяўнасць музычнай адукацыі і праца ў каледжы мастацтваў. Музыка і адпаведныя тэрміны арганічна ўплятаюцца ў яе вершы і выяўляюць чалавека трапяткага, уражлівага, натхнёна-ўзнёслага...

Лірычная гераіня паэтэсы — чалавек далікатны, верны, закаханы. Здрада блізкага ўспрымаецца ёй як вялікая асабістая драма, што ў трыялетах набывае трагічныя матывы:

*У тваім міноры натуральным
я была мажорнай дамінантай,
віртуознай, лёгкай, як бельканта, —
у тваім міноры натуральным.*

*Ды мінор такі невынішчальны,
ды і ты Дантэсам стаў — не Дантэ.
У тваім міноры натуральным
я была мажорнай дамінантай.*

Выжываць у гэтым свеце, часам у неспрыяльных умовах, насуперак усяму — гэта, можа быць, і ёсць найвышэйшы на зямлі талент, самая складаная з усіх магчымых навук...

Лірычная гераіня Л. Кебіч ратуецца трыялетами, тэрцынамі, рандэлямі. І вырастоўвае нас!

Ніна КАЛЕНЧЫКАВА

Майстар лічбы

У галерэі «З’ява» Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзеева працуе выстаўка «Павел Амялюсік. Калаж». У экспазіцыі — 28 работ прызнанага майстра, члена Беларускага саюза мастакоў.

— Больш як чвэрць стагоддзя галоўная кніжніца Барысава ладзіць вернісажы, — адзначыла загадчык аддзела галерэйна-выставачнай дзейнасці гэтай установы Таццяна Кірылава. — Вельмі прыемна, што на гарызонце мастацкага жыцця нашага горада перыядычна ўспыхваюць яркія імёны, якія адразу звяртаюць на сябе ўвагу. Такім чынам у 2009 годзе падчас выстаўкі «ClipART» заявіў пра сябе Павел Амялюсік. А ў калекцыі бібліятэкі засталася яго работа «Рыма». Новы вернісаж распачаў вялікую акцыю, разлічаную на ўвесь 2021 год, на працягу якога Барысаў будзе мець ганаровы статус культурнай сталіцы Беларусі.

У творчасці мастака дамінуюць графічныя элементы. У аснове твораў — класіка, але ў індывідуальным прачытанні. Аўтара яшчэ называюць майстрам лічбы. І яно сапраўды так, варта толькі зірнуць на эфектныя карціны, прадстаўленыя ў экспазіцыі.

«Птушка ічасця», 2015 г.

Паводле Паўла Валер’евіча, да выстаўкі ў галерэі «З’ява» ён рыхтаваўся паўтара года, бо хацеў паказаць найлепшае з лічбавай графікі. Яшчэ некалькі тыдняў можна будзе любавання калажамі, якія мастак распрацоўвае на аснове фотаздымкаў у жанрах партрэта, пейзажа, нацюрморта.

— Неяк распрацоўваў для аднаго цікавага праекта эскізы, — дзеліцца мастак. — Яны атрымаліся даволі надзірныя, і мой калега Аляксандр Некрашэвіч назваў іх гатовымі работамі ў жанры лічбавай графікі. Гэта адбылося 15 гадоў таму. З таго часу гэтай справай займаюся з вялікім задавальненнем. Вывадачныя работы былі створаны на працягу 2013—2019 гадоў і прадстаўляюць некалькі калекцый і творчых канцэпцый. Таму ў назве экспазіцыі пазначаны «калаж». Творчасць у тэхніцы лічбавай графікі (альбо камп’ютарнай графікі) пашырае выніковыя межы і дае магчымасць не толькі друкаваць работы на розных носьбітах (палатне, дрэва і інш.), але і пераасэнсаванне створанае, нават перарабіць твор.

Дарэчы, Павел Амялюсік плануе прадставіць у гэтай бібліятэцы і ўласную выстаўку жывапісу. Будзем чакаць новых сустрэч з яго творчасцю.

Алена БРЫЦКАЯ

Трывога сапраўднасці

У Парыжы памёр беларускі і французскі мастак Барыс Забораў

Сёлета яму споўнілася б 85 гадоў... Нарадзіўся жывапісец у Мінску 16 кастрычніка 1936 года. Якім быў бы гэты юбілей?!. Відаць, не забыўся б ён, Мастак з вялікай літары, і пра родную старонку, пра Мінск, пра Беларусь... Мо і прыехаў бы ў адзін з нашых музеяў ці ў адну з нямногіх галерэй з выстаўкай? А можа быць, наладзіў бы выстаўку ў Віцебску, у шагалаўскім Віцебску?.. Выстаўку сваіх празорлівых карцін, у якіх і людзі, і час дыхаюць чысцінёй жыцця. Дарагія і блізкія мастаку і Беларусі людзі, краявіды...

Барыс Забораў закончыў мастацкае вучылішча. Дыплом прафесійнага мастака атрымаў у Інстытуце імя Сурыкава ў Маскве. Вярнуўшыся ў Мінск, шмат гадоў працаваў у галіне кніжнай графікі. Письменнікі лічылі за гонар, калі іх кнігі афармляў менавіта Барыс Забораў. Адзнакай высокага прафесіяналізму мастака як кніжнага графіка сталі шматлікія ўзнагароды за перамогі ў рэспубліканскім і ўсесаюзным конкурсах «Мастацтва кнігі». Зараз, азіраючыся назад, падсумоўваючы, колькі кніг ім аформлена для мінскіх і маскоўскіх выдавецтваў, бачыш перад вачыма сапраўдную бібліятэку. Бачыш кнігі, якія можна прачытваць двойчы — і праз тэксты, і праз ілюстрацыі. У прыватнасці, я неймаверна захоплена чытаю з гэтых кніг беларускую паэзію. Чытаю і думаю, што, відаць, паэт і мастак працавалі разам... Так, паверыць у гэта цяжка. Але ж такая неверагодна высокая ступень суладнасці тэксту і графічных рашэнняў у афармленні кнігі сведчыць пра веліч двух талентаў — паэта і мастака!..

І ўсё ж у 1980 годзе творца эмігрыраваў з Савецкага Саюза. Кароткі адрэзак часу правёў у Аўстрыі. І пасля ўвесь час жыў у Францыі, дзе здзейсніўся як жывапісец, атрымаў прызнанне. Карціны Барыса Заборава знаходзіцца ў самых прэстыжных музеях Еўропы, розных краін у іншых частках свету, экспанаваліся ў самых аўтарытэтных мастацкіх галерэях свету. Барыс Забораў — кавалер ордэна «Мастацтваў і літаратуры» Французскай Рэспублікі.

У Беларусь жывапісец вяртаўся неаднойчы. Была і выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, якая мела шырокі розгалас. Былі і сустрэчы з сябрамі — пісьменнікамі, мастакамі, рэжысёрамі, мастацтвазнаўцамі... Любіў прымаць землякоў Барыс Забораў і ў Парыжы. Шмат каму аказваў падтрымку. Праўда, і такі настрой быў у мастака, вялікага творцы — пра гэта пісаў пасля паездкі ў Парыж народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін: «Барыс неяк прызнаваўся, што пабойваецца ехаць у Беларусь: тое, што жыве ў душы, што жывіць памяць, можа імгненна памерці (эфект ускрытай муміі), яго можа ўжо не быць, не існаваць, таго паветра, тых пахаў. А мастака праследуе пах цёплага пылу на летніх вясковых вуліцах. Між іншым, прыйшло мне на памяць, як баяўся Шагал сустрэчы з родным Віцебскам, бо ён жа пранёс свой Віцебск праз усё жыццё. Ягоны, шагалаўскі, Віцебск застаўся жыць на палотнах».

...Некалькі гадоў назад у Санкт-Пецярбургу (у 2018-м) выйшла кніга Барыса Заборава «Тое, што нельга забыць». Мастак раскажаў пра свой шлях па жыцці, творчасці, патлумачыў тыя ці іншыя свае рашэнні. Біяграфічная канва, згодна з якой выбудаваны аповед, не прымусіла аўтара сысці ў сухую і, магчыма, цікавую толькі яму, блізкаму колу мемуарыстыку. У кнізе, вокладка якой настройвала на сустрэчу з мемуарыстыкай, выявіўся таленавіты

Барыс Забораў.

для мяне разуменні, але і ў тым, што я займаўся рамесніцтвам ілюстратара і афармляльніка кнігі ахвотна, часам захоплена да самазабыцця. Да ўсяго астатняга праца ўзнагароджвалася побытавым дабрабытам, матэрыяльнай незалежнасцю і казытала славалюбнымі прафесійнымі адрозненнямі, камфартабельным жыццём — прыйшоў

час разлічвацца па рахунках. Так што ў сярэдзіне 70-х гадоў я быў сур’ёзна хворы; распешчаны дабротамі жыцця па савецкіх мерках: у мяне добрая сям’я, грошы, машына, вядомасць і прывілеі ў кніжных выдавецтвах. Нарэшце, маладосць і цалкам сімпатычная фізіяномія ў люстэрку. Мяне любілі. Менавіта ўсё гэта ў будучым і выклікала неразуменне ў адных, злосць і раздражненне ў іншых. Чаго, маўляў, яму не хапала?

Так бы і высахла мае надзеі. Але ўпарты голас, загнаны мною ў далёкі кут чарапной каробкі, з хідным пастаянствам нагадваў: «Сапраўды, творчай працай займаешся, але, праўду кажучы, другаснай. Паразітуеш рамесніцтвам, каменціруеш карцінкамі чужыя, не табы напісаныя тэксты. Адным словам, хопіць дурня валяць, ведаеш усё сам. Не пра гэта ж ты думаў. І як бы ні хітраваў, мяне не падманеш. Я буду дасылаць табе сігналы трывогі, пакуль не адумаешся. Гэты абавязак мне прыдумалі прашчыры...»

Зараз гэтая кніга (яшчэ з дазволу аўтара) перакладаецца на беларускую мову і ў хуткім часе пабачыць свет у адным з мінскіх выдавецтваў. Няхай у Беларусі яна стане помнікам вялікаму таленту, шчыраму творцу. А мо да гэтага дададуцца і іншыя?..

Мікола БЕРЛЕЖ

Фота Кастуса ДРОБАВА

Падчас персанальнай выстаўкі Барыса Заборава ў Мінску, 2010 г.

Пацеха з меха

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Чыя дачка?

Гумарэска

У рэстаране адгуло вяселле. Уночы, калі маладыя Святлана і Алесь разам з бацькамі вярнуліся дамоў, у дзверы раптам пазванілі.

Гаспадар адчыніў. На лесвічнай пляцоўцы стаяў незнаёмы мужчына.

— А дзе мая Святлана? — занепакоена пацікавіўся той, заглядваючы ў прачыненыя дзверы.

— А вы хто? — пытаннем на пытанне ніякавата адказаў бацька маладой.

— Як гэта хто? Бацька!..

— Вы не жартуеце часам?..

— Хіба ж родным дзіцём жартуюць?..

У гаспадара, тым больш пасля вяселля, вочы на лоб палезлі, галава кругам пайшла.

— Не можа такога быць... — горка выдыхнуў ён. Балючая крамольная думка паласнула яго: «Во калі адкрываецца... Гэта ж столькі гадоў і не здагадаўся нават...»

— А чаму толькі цяпер вырашылі сказаць мне аб гэтым?

— Чакаў, пакуль вяселле закончыцца...

— Дык вось што я вам скажу, — перапыніў позняга візіцёра гаспадар, — Святлана — мая дачка, а не ваша. Я выхаваў яе, і не псуйце нам свята! Я і слухаць не хачу пра тое, што вы кажаце... Пра... калі...

— Што? Як?.. Ды што вы сабе дазваляеце? Дзе мая дачка? — разгублена прагаварыў госць і заціх...

— А ваша Святлана павінна зараз прыехаць, машына пайшла, — выскачылі з кватэры шчаслівыя маладыя. — Гэта ж тата нашай шаферкі з суседняга дома, — патлумачыла маладая збянтэжанаму бацьку.

Гаспадар, у якога нібы гара з плячэй звалілася, радасна паціснуў госцю руку:

— Прабачце, і маю ж дачку Святланай завуць!..

— Былае ж... — расмяяўся той у адказ.

Міхась СЛІВА

Усмешкі

— Як мая новая кніга, што я вам падарыў? — пытае пісьменнік у знаёмага.

— У цэласці і захаванасці! — адказвае той. — Як паставілі на паліцу год таму, так і не краталі, ніхто яе нават і не разгарнуў!

— Ішоў да вас, — распавядае хлопец дзеду, — дык з таго боку вуліцы нейкія дзяўчаты мне рукамі махалі...

— Дзіўна, — адзначае дзядуля. — Я ж таксама там ішоў, але мне ніхто не махаў!

— Навошта мне трымаць тую карову! — шчыра прызнаецца сябрам механізатар Язэп. — Я лепш «падаю» свой трактар — салью літраў дваццаць саляркі ды прадам. Тады будзе і малако, і смятана, і пляшка!

Іна ФРАЛОВА

Старая казка

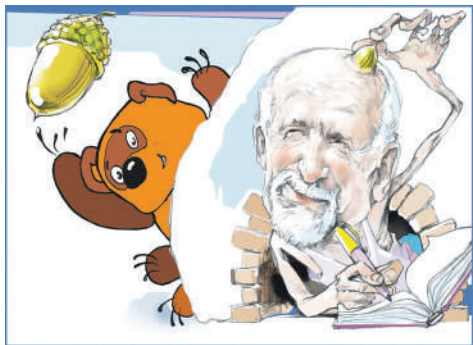
Балотная з бародаўкамі жаба
Да грыбнікоў чаплялася нахабна:
«У дзеўках і памру зачараванай!
Страла пры мне. Дзе ж дзеліся Іваны?»
Параіў хтось лупатай збавіць пых:
«Іваны ёсць, — але няма дурных!»

Анатоль ЗЭКАЎ

Літаратурныя пародыі

Сушу штаны...

Люблю начаваць ля кастра
Далёка за горадам недзе.
...
Світанкам я вылез з нары,
І жолуд упаў мне за шыю.
Хведар Гурыновіч

Люблю начаваць ля кастра
Ў дрымучым сасновым бары.
Раней, як трапляла нара,
Заўжды начаваў у нары.

Было мне не боязна ў ёй —
Мядзведзя ж наўрад ці сустрэць.
Калі б хто парушыў спакой
Ад страху б я мог акалець.

Учора ж вунь вылез з нары,
А жолуд па цемечку — бух.
Я так напужаўся, сябры,
Што ледзьве не выпусціў дух.

Падумаў: «Да д’ябла нара,
Што ў пяткі загнала душу...»
Цяпер вось сяджу ля кастра —
Штаны ля цяпельца сушу.

Сіло кахання

Ты матыльком даверлівым шукала
Зіхоткае, чароўнае святло.
Але цябе ужо даўно чакала
Маёй любові нябачнае сіло.

Алесь Бадак

Паставіў я сіло кахання,
А сам, зашыўшыся ў кусты,
Чакаю, аж трыміціць жаданне,
Калі ў яго патрапіш ты.

Ты ж з цемры на святло ляцела
Даверліва, як матылёк,
І, можа быць, сама хацела
Патрапіць у сіло-сачок.

Але ці ты не заўважала
Пастаўленае мной сіло,
Ці, можа, іншае шукала,
Што больш жаданае было...

Ода кажуху

Хоць пацёрся і пажух —
Выглядае чынна
Мой найлепшы друг
Кажух —
Рыжая аўчына.

Алесь Усенья

У скуранках хай усе
Ходзяць сёння важна,

Толькі іх усіх трасе,
Як мароз прысмажыць.
Я ж жыву не як усе

І не знаю бедаў,
Бо шыкую ў кажусе,
Спадчынным,
Ад дзеда.

Пад аўчынай цёплы дух
Не прадасца д’яблу...
Каб не лепшы друг
Кажух —
Змерз даўно б як яблык.

Ходзяць рыфмы...

...Па расхрыстаных лугах
Ходзяць ногі, ходзяць думы...
Кастусь Жук

То не жартачкі, а жак!
І не сніцца ўсё нібыта...
Па расхрыстаных лугах
Ходзяць рыфмы,
Ходзяць рытмы.

Ходзяць вобразы і словы
Па лугах зусім няспешна...
Быў бы з пугай пастуховай,
Дык загнаў бы іх у вершы.

Малюнкі Алега КАРПОВІЧА

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Пагартыў — запісаў

У свой час, працуючы ўласным карэспандэнтам рэспубліканскіх газет па Брэстчыне, натрапіў быў на цікавага чалавека, які запісаў у адмысловы шыйтак вытрымкі з газетных публікацый, якія яго нечым уразілі. А чытаў ён многа — з мясцовай бібліятэкі не вылазіў.

Тады адразу ж падумалася: дык і я ж таксама імат чытаю — чаму б сабе не наспрабаваць рабіць нешта падобнае. Як журналісту і пісьменніку такія заняткі вельмі карысны.

Сказана — зроблена. Завёў бланкот і з большымі ці меншымі перапынкамі, калі забываў на сваё хобі або было не да яго, пачаў вытпісваць цытаты слова ў слова.

Вось дробачка вышуканых на газетных аркушах перлін.

Каб палюбіць чалавека, трэба яго добра вывучыць, а каб разлюбіць — трэба вывучыць вельмі добра.

Сыты галоднаму не таварыш, а прыклад для пераймання.

Карысны чалавек можа прынесці больш прыемнага, чым прыемны — карыснага.

Не адкладвай на заўтра тое, чаго можна ўвогуле не рабіць.

Калі ўвесь час зводзіць канцы з канцамі, можна апынуцца ў замкнёным коле.

Раней у мяне нічога не было, а сёння нічога не трэба.

Як многа можна было б зрабіць, калі б не трэба было працаваць!

Тэлеперадача пра турмы: «Свет глядзіць у камеру».

Валасы вілісь, вілісь, ды і вывелісь.

Заява: «Прашу накіраваць мяне на курсы павышэння зарплаты».

Трымайся за шафёрку мацней, баран.

Чаму б не вывесці з малпаў новую, больш удалую пароду людзей.

Яна аб’яднала ў сябе ў ложку ўсе палітычныя фракцыі.

Пацалунак быў такі звонкі, што конь, які стаяў пад акном, прыняў яго за пануканне і рвануў з месца.

Жэняцца мужчыны, а сем’і ствараюць жанчыны.

Парада бывалай: «Дзяўчаты, у мяне было пяць мужоў, і кожны наступны аказваўся горшым за папярэдняга. Таму жывіце з першым».

Многія жэняцца па каханні, бо не маюць магчымасці жаніцца па разліку.

Застаўся на ўсё жыццё з непрарэзным зубам мудрасці.

Грошай заўсёды мала, асабліва калі іх многа.

Працяг будзе

Не проста творы — кавалкі гісторыі

Для заўзятых сінефілаў, а таксама любіцеляў настальгіі (калі ёсць, па чым) і проста ўсіх зацікаўленых беларускім кінематографам з нядаўняга часу адкрылася новая прыемная опцыя. Намаганні тэхналагаў рэстаўратараў Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» у інтэрнэце цяпер можна свабодна паглядзець некаторыя класічныя карціны студыі, адрэстаўраваныя і ў HD-якасці.

Ужо зараз для бясплатнага прагляду ў высокай якасці даступны, напрыклад, «Я родам з дзяцінства» Віктара Турава, «Альпійская балада» Барыса Сцяпанавы, рарытэтны «На чорных лядах» Валерыя Панамарова і некаторыя іншыя. Каб убачыць гэтыя фільмы, трэба ўсяго толькі зайсці на адзін з каналаў неабсяжнага відэахостынга YouTube — «Беларусьфільм Digital». Акрамя ўласна фільмаў (і мультфільмаў, дарэчы), тут публікуюцца і розныя «спадарожныя» матэрыялы аб рэстаўрацыі кінастужак. Вельмі раім завітаць.

Са слоў вядучага спецыяліста Беларускай кінастудыі па лічбавых кінатэхналагічных працэсах Валерыя Грашэўскага, усё пачалося ажно ў далёкім 2008 годзе. Тады на кінастудыі вырашылі, што, відаць, наспеў час перайсці на лічбу, і закупаілі адпаведнае абсталяванне. Тым не менш ад плёнкаў цалкам адмаўляцца не сталі, і наступныя чатыры гады фільмы здымаліся па асаблівай тэхналогіі з выкарыстаннем аналагавых кінакамер.

У прафесійным асяроддзі для называння гэтай тэхналогіі прынята ўжываць прыгожы варварызм *Digital Intermediate*. Словазлучэнне

сапсаваць матэрыял пры правядзенні рознага роду фізіка-хімічных «працэдур». Карацей кажучы, патрэбна была радыяналізацыя вытворчасці, першым этапам якой і стала частковая лічбавізацыя.

«Прычым тут рэстаўрацыя старога кіно?» — спытаеце вы. Патлумачым. Перад праяўкай плёнку трэба было «пачысціць» і, калі неабходна, пазбавіць рознага кшталту дэфектаў, падлатаць. Потым, пасля адлічбоўкі, пры дапамозе праграмных інструментаў прыбіраліся апошнія хібы. Прасцей кажучы, праводзілася не што іншае, як рэстаўрацыя! Адрозненне ад сённяшняй толькі адно (хаця і даволі істотнае): значна больш высокая якасць зыходнікаў.

Нягледзячы на тое, што пасля 2012 года для стварэння новых карцін на студыі плёнку больш не выкарыстоўваюць, менавіта ў той перыяд былі закладзены асноўныя перадумовы будучага «Беларусьфільм Digital». Менавіта з таго часу кінастудыя пачынае назапашванне ведаў у дадзенай галіне, мадэрнізацыю лічбавых тэхналогій і развіццё адпаведных кампетэнцый, паступова набліжаючыся да ідэі планавай рэстаўрацыі сваіх бязмежных фондаў.

Каля двух гадоў таму пачалася больш-менш асэнсаваная праца ў гэтым кірунку. Сталі весці павольную падрыхтоўку, намацоўвалі глебу, пакрысе алічбоўвалі матэрыял (пакуль без далейшай рэстаўрацыі). Нарэшце, у мінулым годзе праект публічна стартаваў — у сённяшні дзень першыя адноўленыя фрагменты, а потым і цэлыя фільмы. Сёлета ўжо, як сцвярджае Валерый Грашэўскі, ёсць афіцыйная дамоўленасць з Міністэрствам культуры і распрацаваны план. У 2021-м рэстаўратары павінны здаць 13 мастацкіх фільмаў.

Дарэчы, пра іх. Ва ўнутраным архіве студыі налічваецца каля 10 тысяч

копіі якіх захаваліся лепш і адпаведна маюць лепшы фізічны стан. З імі зручней і, галоўнае, хутчэй. На дадзеным этапе, калі трэба напрацаваць партфоліа і прывабіць інвестараў, гэта вымушаная неабходнасць. З іншага боку, рана ці

позна час дойдзе да ўсіх заўважных твораў з калекцыі. Ды і, шчыра кажучы, іншых твораў у ёй асабліва няма.

Зараз у працы знаходзяцца тры фільмы: поўнаметражны «Канстанцін Заслонаў» (1949) Уладзіміра Корш-Сабліна і «Горад майстроў» (1966) Уладзіміра Бычкова, а таксама анімацыйны кароткаметражны «Дыназаўрык» (1982) Тацяны Жыгкоўскай. Гэта толькі тыя, што цяпер актыўна рэстаўруюцца і ўжо ўзгоднены з міністэрствам. На чарзе ж — безліч кінастужак.

Спачатку пойдучы творы, на якія Беларусьфільм мае выключныя аўтарскія правы — ігравыя мастацкія кінакарціны (акцэнт на першай частцы слова). Гэтыя фільмы ствараліся намаганні адной студыі для далейшай дэманстрацыі іх у кінатэатрах. Ёсць, аднак, вялікі пласт іншых стужак, не менш значных для гісторыі і па мастацкіх якасцях, але якія маюць не такі адназначны статус — тэлефільмы.

Да іх адносяцца ў тым ліку: знакамётыя «Пра Чырвоную Шапачку», «Прыгоды Бураціна» і «Казка пра Зорнага хлопчыка» Леаніда Нячаева, цыкл «Дзяржаўная мяжа» і шмат якія яшчэ. Неадзначнасьць іх статусу выклікала тым, што ўсе яны з'яўляюцца вынікам капрадукцыі — сумеснай вытворчасці студыі «Беларусьфільм» і «Тэлефільм». Правы на такія праекты, як правіла, падзелены адразу паміж некалькімі прадпрыемствамі. Гэта значыць, што, каб іх выкарыстоўваць, трэба спачатку вырашыць пытанне з астатнімі правапераемнікамі. Некаторыя з тых слаўных тэлефільмаў таксама знаходзяцца ў працы або ўжо нават цалкам адрэстаўраваны, аднак, па згаданых юрыдычных прычынах, іх пакуль нельга апублікаваць. Спадзяёмся, пытанне хутка вырашыцца.

Дык як жа, уласна кажучы, выглядае працэс рэстаўрацыі? На першым этапе сярод усіх наяўных фільмакопій якой-небудзь карціны абіраецца найлепшая па якасці (найменш сапсаваная). Потым спецыяліст уручную праглядае

плёнку на прадмет яўных хібаў (на прыклад, пашкоджаная перфарцыя і, калі патрэбна, пры дапамозе скотча і спірта рамантуе. Далей плёнка зараджаецца ў спецыяльную «пальную машыну». Тут яна на працягу пэўнага часу мыецца ў перхлорэтылене, які, дарэчы, выкарыстоўваецца таксама ў хімічэстцы. Гэта дазваляе прыбраць з паверхні плёнка розныя непажаданыя часцінкі — рэшты знешняга асяроддзя (пылінкі, тлустыя падцёкі, усялякія асадкі). Працэс цалкам аўтаматызаваны.

Наступным этапам ідзе сканіраванне. Машына-сканер практычна ў рэальным часе (з хуткасцю самога фільма) алічбоўвае стужку: і карцінку, і гук. Так-так, паколькі праца вядзецца пераважна з пазітывамі, фанаграма адразу зафіксавана на плёнцы! Рэч у тым, што пазітыўныя копіі як прызначаныя для кінапраектараў адразу рабіліся з дадатковай гукавой дарожкай на задняй частцы, якая наносілася спецыяльным аптычным метадам. Такая была тэхналогія іх стварэння. Цяпер абедзве гэтыя дарожкі сканіруюцца дарагімі апаратамі, прычым карцінка — адразу ў 4К-раздзяленні. Пасля ўжо другая супермашина злучае атрыманыя «слайды» ў адзіны відэафайл. З гэтым файлам далей і працуюць рэстаўратары.

Ну, як «працуюць»... Пакуль яшчэ не. Асноўны масіў працы на гэтым этапе таксама выконваецца камп'ютарам. Спецыяльныя праграмы і алгарытмы, заснаваныя на тэхналогіі штучнага інтэлекту, выдаляюць з карцінкі розныя відавочныя «артэфакты», выпраўляюць скажэнні, падладжваюць кадрыраванне (становішча кадра адносна цэнтра), робяць базавую колеракарэкцыю. І толькі пасля ўсяго гэтага за справу бярэцца чалавек. Задача — дапрыбіраць тое, што не заўважыў алгарытм, падправіць там, дзе ён перастараўся, і, акрамя таго, адрэдагаваць каларыстыку.

Валерый Грашэўскі сцвярджае, што часам лічбавая рэстаўрацыя нават ідзе на карысць аўтарскай задуме. Дзе-ні-дзе яна дапамагае выправіць заганы самой кінаплёнкай як фізічнага носьбіта або банальныя памылкі, дапушчаныя кінематографістамі, напрыклад, пры праеўцы.

Неабходна прызнаць, лічбавая кінарэстаўрацыя — гэта, апрача ўсяго іншага, апошні трэнд індустрыі ў прынцыпе. Паглядзіце, напрыклад, на адзін з найбуйнейшых кінафестываляў свету — Венецыянскі. Тут з нядаўняга часу ёсць цэлая асобная намінацыя для старых фільмаў. Яна называецца «Класіка Венецыі», і ў 2017 годзе ў ёй, між іншым, перамог вядомы фільм Элема Клімава «Ідзі і глядзі» (можна сказаць, руска-беларускага паходжання). А наперадзе яшчэ столькі мінулага! Чакаюць свайго часу адкрыцця наноў «Праз могілкі», «Усходні калідор», «Вянок санетаў» і маса іншых цудоўных карцін!

Карацей кажучы, не губляйце магчымасці прычыніцца да культурнай спадчыны папярэдніх пакаленняў і хутка ідзіце на YouTube! Кіно, як ніякае іншае мастацтва, дакладна перадае дух часу, фіксуе яго ў руху. Таму так цікава глядзець архіўныя фільмы, асабліва калі яны тутэйшыя, што яны ўжо не проста творы, а кавалкі гісторыі. Падсумоўваючы, скажам: справа рэстаўрацыі ўласных фондаў — дужа прастойны занятак для нацыянальнай кінастудыі, які паказвае на яе даросласць і выклікае павагу.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Кадр з фільма «Прастытутка» («Забітая жыццём»), 1926 г.

перакладаецца прыкладна як «лічбавы прамежны працэс». Сутнасць яго заключаецца ў тым, што непасрэдна здымка вядзецца на кінаплёнку, затым зняты матэрыял сканіруецца, і ўсе далейшыя этапы кінавытворчасці (мантаж, колеракарэкцыя, постэфекты) вядуцца ўжо на камп'ютары.

Раней жа трэба было выкарыстоўваць розныя мудрагелістыя прыстасаванні для механічнай апрацоўкі плёнка, што ва ўмовах «прамысловага камбіната» — недапушчальнае раскоша з пункту гледжання працаёмкасці і часу. Акрамя таго, хаця працэс і быў з гадамі добра наладжаны, заўсёды існавала рызыка

адзінак захоўвання. Ёсць з чаго выбіраць! Фільматэка складаецца ў асноўным з пазітыўных (прызначаных для кінапракату) копіяў, а не арыгіналаў. Арыгінальныя ж негатывы збольшага знаходзяцца ў Маскве. У першую чаргу гэта датычыцца фільмаў савецкага часу. Сістэма саюзнай кінематографіі была строга цэнтралізаваная: негатывы фільмаў з усіх нацыянальных студыяў абавязкова павінны былі адсылацца ў Дзяржкіно ў Маскву. На жаль, пасля распаду СССР яны там і засталіся.

З наяўных 10 тысяч адзінак (не блытаць з асобнымі фільмамі!) прырытэт для рэстаўрацыі аддаецца тым карцінам,

Пад дахам старажытнага млына

Не так ужо шмат у нашай краіне прыватных музеяў. Адзін з іх — музей хлеба — знаходзіцца ў аграгарадку Жодзішкі, што ў Сморгонскім раёне, і месціцца пад дахам старажытнага вадзянога млына. Гэта адметны помнік не толькі мясцовай гісторыі, але і наогул гісторыі мукамольнай справы ў Беларусі. На трох паверхах будынка разгарнуліся выстаўкі этнаграфічных знаходак, цікавых рарытэтаў з вясковых хат і колішніх фальваркаў.

Летась яшчэ адна экспазіцыя з’явілася проста пад адкрытым небам побач з гісторыка-культурнай каштоўнасцю. Экспанаты гэтай своеасаблівай выстаўкі — сельскагаспадарчыя механізмы і машыны для апрацоўкі глебы. Усе яны, як і механізмы млына, у працоўным стане.

Кажуць, што бясконца доўга можна глядзець на тое, як бяжыць вада. Ці не таму так надоўга затрымліваюцца наведвальнікі каля той часткі млына, дзе адкрыты для прагляду элементы прываду млына і турбіна, што кацае ваду. Вельмі эфектна выглядае і ноу-хау — каларовае асвятленне воднай плыні, што бяжыць з суседняга става на магутнае кола.

Фрагмент экспазіцыі.

Сённяшняе начынне жодзішкаўскага млына — гэта не толькі агрэгаты і сельскагаспадарчыя прылады працы. Працэс памолу зерня згенерываваў за стагоддзі магутную энергію, якая дае сілы ўсім, чые сэрцы адкрыты дабру і ўдзячнасці продкам, — тым самым мясцовым майстрам-самародкам, што стварылі рукатворны цуд матэрыяльнай культуры. А жодзішкаўскі кут яшчэ ад часоў кальвіністаў ды езуітаў славіўся рамеснікамі, майстрамі на ўсе рукі. Вынаходліваць розуму і спрытнасць рук спрыялі дабрабыту і росквіту гэтага мястэчка на стромкім беразе Віліі. Дарэчы, упершыню Жодзішкі згадваюцца ў 1511 годзе, калі вялікі князь Жыгімонт Стары дараваў ім прывілей на таргі, корчмы, кірмашы, а ў пазнейшых крыніцах чытаем, што з 1774-га Жодзішкі ўжо горад, якому кароль Станіслаў Аўгуст Пянятоўскі дараваў Магдэбургскае права.

Імклівае эканамічнае развіццё гэтага краю адбывалася ў XVI — першай палове XVII стагоддзя, калі пасля

аграрнай рэформы ў Вялікім Княстве Літоўскім, вядомым як «Валочная памера», фарміраваліся фальваркавыя гаспадаркі, вытворчасць якіх была арыентавана на экспарт. Асабліва вялікім попытам на заходнееўрапейскіх рынках карысталася збожжа. У тагачаснай Еўропе праз рост мануфактурнай скураной вытворчасці скарачалася плошча пасяўных палёў. Нішу па вырошчванні збожжа запоўнілі землеўладальнікі з ВКЛ. У сярэдзіне XVI стагоддзя ў Жодзішках будуюцца першы вадзяны млын, дзеля чаго на рацэ Палавойцы быў спецыяльна выкапаны стаў для збору дастатковай колькасці вады.

Наогул, у ваколіцах гэтага надзвычай маляўнічага і зручнага для гандлю і земляробства месца існавала шмат млыноў. Захаваўся да сёння толькі адзін, які на пачатку XVII стагоддзя пабудаваў езуіты. Колішняя ўладальніца двара Жодзішкі Барбара Мінкевіч пасля заўчаснай смерці мужа падарыла частку сваіх уладанняў езуітам, бо членам ордэна быў яе сын Адам. Манахі гэтага каталіцкага ордэна пакінулі пра сябе памяць асветніцкай дзейнасцю, маўклівы сведка чаго — езуіцкі калегіум, які захаваўся да нашага часу.

Граф Канстанцін Тышкевіч, вядомы ў навуковым свеце выдатнай кнігай-даследаваннем «Вілія і яе берагі», праплываючы ў 1857 годзе паўз гэтыя

Музей хлеба.

пазарастала хмызняком і пустазеллем наваколле.

Аглядаючы экспазіцыі музея, нават страшна ўявіць, што такой каштоўнасці магло б і не быць на Сморгоншчыне, калі б не настойліваць і апантанасць энтузіястаў, мясцовых краязнаўцаў і прыхільнікаў мінуўшчыны. А пачалося ўсё ў 1990-х гадах, калі ўрадженец гэтых мясцін, пачынаючы прадпрымальнік Францішак Жылка ў гутарцы з дзядзькамі адчуў іх душэўны боль за разбураемы занядбаны млын. Прыгадалася маленства, калі нейкі час жывіў побач з млынам, засынаў пад шум вадаспаду і прачынаўся пад гукі турбіны, што заводзіла магутныя жорны для памолу збожжа.

Хлапечую цікаўнасць і дапытлівы дзіцячы розум прыцягвалі механізмы, карцеля дзанацца аб працэсе іх узаемадзеяння. Ці не тут зарадзілася любоў да механікі, да тэхнікі, што ў будучыні вырашыла выбар прафесіі юнака. Інжынер-механік па адукацыі і краязнаўца-падарожнік па прызначэнні Францішак Жылка пачаў ратаваць млын. За ўласныя сродкі накрыў новы дах, набыў новую турбіну, устанавіў змайстраванае мясцовымі ўмельцамі вадзяное кола дыяметрам у чатыры метры.

Ізноў запрацавалі жорны, мелачы зерне. Ізноў пацягнуліся да млына павозкі і машыны са збожжам. Толькі новае эканамічнае становішча значна паменшыла колькасць кліентаў, хаця і сёння прыватнікі і фермеры час ад часу карыстаюцца паслугамі старажытнага млына.

Усё часцей наведваюцца аматары даўніны і звычайныя падарожнікі на гэты турыстычны аб’ект, дзе гісторык, краязнаўца, вандроўнік і бард Алег Мізула красамоўна і гістарычна-дакладна распавядае пра ўнікальнасць Жодзішак як аднаго з цікавых пунктаў на землях колішняга старажытнага Нальшчанскага княства, пра экспанаты — прылады працы, зробленыя звычайнымі сялянамі, іншы раз зусім неадукаванымі, але таленавітымі і руплівымі, вынаходлівымі і спрактыкаванымі ў стваральнай працы.

Прыцягваюць сюды наведвальнікаў і добраўпарадкаваная пляцоўка з назіральнай вежай, з якой так прыемна аглядаць старажытны парк каля былога езуіцкага кляштара, і чароўныя берагі рэчкі Палавойкі, што, віхляючы, бяжыць да Віліі.

Ала СТРАШЫНСКАЯ, фота аўтара

З увагай да малой радзімы

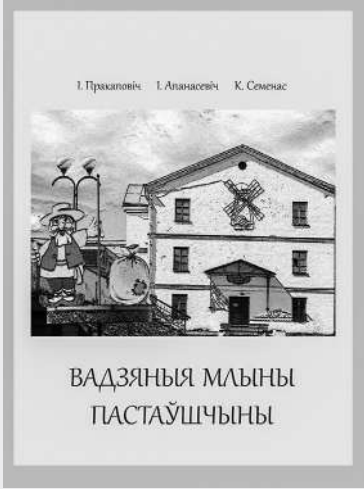
Настаўнік геаграфіі і астраноміі Пастаўскай гімназіі Ігар Пракаповіч і яго таленавітыя вучні, члены краязнаўчага гуртка «*Terra incognita*», Іван Апанасевіч і Кацярына Семенас падрыхтавалі на аснове экспедыцыйных даследаванняў, архіўных і літаратурных крыніц цікавае выданне «Вадзяныя млыны Пастаўшчыны». Даведнік аздоблены прыгожымі здымкамі краінаў і млыноў.

Ігар Пракаповіч — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вучонага савета Беларускага геаграфічнага таварыства, рэспубліканскага савета Беларускага фонду культуры, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Караткевіча (2015), лаўрэат прэміі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы здольных навучэнцаў і студэнтаў (2016) і інш. Аўтар каля 60 краязнаўчых, пражэктных і паэтычных кніг.

Іван Апанасевіч цікавіцца гісторыяй роднага краю. Юнак — пераможца раённых алімпіяд па фізіцы і матэматыцы, прызёр раённага конкурсу даследчых работ «Эўрыка» па матэматыцы.

Кацярына Семенас — пераможца раённых алімпіяд па беларускай мове, удзельніца раённай алімпіяды па англійскай мове і пераможца раённых конкурсаў даследчых работ «Глорыя» па англійскай мове. Захапляецца музыкай і веласіпеднымі вандроўкамі па роднай Пастаўшчыне і Мядзельшчыне. Піша вершы і выконвае песні, іграе на гітары.

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ

справаздачы

Як Дзед Прыродавед з Асвецікам-Айцішнікам пасябраваў

Кніжныя выдавецтвы працягваюць падводзіць вынікі 2020 года. На мінулым тыдні супрацоўнікі і аўтары выдавецтва «Народная асвета» падчас прэс-канферэнцыі ў Доме прэсы распавялі пра свае навінкі.

— Найбольш важнымі тэмамі мінулага года сталі 75-годдзе Перамогі і экалогія, — зазначыла галоўны рэдактар выдавецтва Алена Літвіновіч. — Ужо 14 гадоў мы друкуем серыю «Расказы Дзеда Прыродаведа» Сяргея і Галіны Трафімавых, якія працуюць школьнымі настаўнікамі грамадазнаўства. За гэты час пабачылі свет 58 тамоў, у тым ліку два новыя: «У каго якія вушы?» і «Што на градках расце?». Летась Трафімавы атрымалі Міжнародную літаратурную прэмію імя В. В. Біянікі.

Экалагічную тэму прадоўжылі кнігі «Вочы зямлі. Вандроўкі па роднай Беларусі» Уладзіміра Ягоўдзіка (пра запаведнікі, заказнікі і азёры) і «Птушка года Беларусі 2000—2020» (аўтар тэксту і вершаў — Віктар Гардзей). Апошняя была выдадзена сумесна з ГА «Ахова птушак Бацькаўшчыны». Яе дырэктар Аляксандр

Вінчэўскі распавёў, што ідэя праекта была падгледжана ў нямецкіх калег. З 2003 года Белпошта друкуе маркі з птушкамі, Нацбанк з 2006-га чаканіць адпаведныя манеты. Праект падтрымала і выдавецтва «Народная асвета».

Што тычыцца тэмы Вялікай Айчыннай вайны, адзін з аўтараў кнігі «Вайна. Юнацтва. Подзвіг» Уладзімір Вавула зазначыў: у сакавіку Батальёну беларускіх армян пры газеце «Зорька» спаўняецца 50 гадоў. На свята ў гонар яго юбілею ён запрашае ўсіх у пакой баявой славы «Юныя абаронцы Айчыны» пры мінскай гімназіі № 6.

Але не толькі асноўнымі тэмамі — Перамогі і экалогіі — быў багаты мінулы год. Пабачыў свет зборнік «Карані», выдадзены сумесна з Мінскім абласным аддзяленнем СПБ і прысвечаны Году малой радзімы.

— Аўтарамі кнігі выступілі 17 прازیкаў і 22 паэты, — паведаміла старшыня абласнога аддзялення Святлана Быкава. — Творцы раскажваюць пра родныя мясціны, сустрэчы з цікавымі людзьмі.

Галоўная мастачка выдавецтва Алена Жданоўская распавяла пра новую серыю «Замежная класіка — дзецям», якую распачалі «Казкі дзядзечкі Рымуса».

Да 90-годдзя Уладзіміра Караткевіча выйшаў зборнік «Старая казка». Мастачка Лізавета Пастушэнка здолела знайсці для такога аўтара сучасную стылістыку. З незвычайных праектаў Алена Жданоўская вылучыла кнігу Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Зорка нябесная, зорка зямная»: яе аформіў мастак-сцэнограф, які ніколі не працаваў з кнігамі.

Дырэктар выдавецтва Вікторыя Калістратава звярнула ўвагу на твор «Хачу жыць!» Ірыны Токаравай. «Народная асвета» ўпершыню надрукавала кнігу, якая агітуе супраць наркатыкаў, у выглядзе комікса.

— Сярод выдавецтваў мы адны з першых звярнулі ўвагу на тое, што Беларусь — ІТ-краіна, — дадала Вікторыя Калістратава. — Напрыклад, падручнік па інфарматыцы быў, напэўна, першым, які выпусцілі ў электронным выглядзе. Ці серыя «Асвецік-айцішнік» для дашкольнага і сярэдняга школьнага ўзросту.

Нягледзячы на складаную санітарна-эпідэміялагічную сітуацыю, у другім паўгоддзі продаж кніг павялічыўся: праз сайт «Народнай асветы» — у тры разы, праз інтэрнэт-краму oz.by — у чатыры.

Аляксандра ГРАМЫКА

акцыі

зваротная сувязь

Эстафета дабрыні

Ад класікі да фантастыкі

Гарадзецкая публічная бібліятэка сумесна з прыходам храма Ушэсця Гасподняга аграгарадка Гарадзец Кобрынскага раёна штогод праводзіць дабрачынныя акцыі «Падары Раство дзіцяці», прымеркаваныя да свята Раства Хрыстова. Эстафета дабрыні «Раства чароўныя імгненні» прайшла і сёлета.

У акцыі мог паўдзельнічаць кожны жыхар аграгарадка. Для гэтага ў бібліятэцы, у цэнтры і ў крамах размясцілі спецыяльна аформленыя скрынкі, куды можна было пакласці сувенір, зроблены сваімі рукамі або набыты ў магазіне. Супрацоўнікі кніжніцы Тамара Барысевич і Ала Валасевич сфарміравалі падарункі для хлопчыкаў і дзяўчынак з 13 шматдзетных, маламаёмасных сем'яў і тых, дзе выходзяцца дзеці з абмежаванымі магчымасцямі. Бібліятэкары і іерэй Георгій Чарвякоўскі з традыцыйнымі святачнымі віншаваннямі ўручылі падарункі адрасатам.

Іерэй Георгій Чарвякоўскі і бібліятэкар Ала Валасевич (другая справа) віншуюць сям'ю Матвіюк.

Наталля ЕФЦІФЕЕВА, фота аўтара

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае пазнаёміцца з літаратурна-мастацкімі пазнавальнымі праектамі. Па выхадных гучыць праграма «Прачулым радком...», якая гэтым разам прапануе вершы Уладзіміра Дубоўкі.

У «Літаратурнай анталогіі» (выходзіць у 14.15) заканчваецца чытанне рамана Уладзіміра Караткевіча «Чорны замак Альшанскі». З наступнага тыдня пачнецца радыёсерыял «Шляхціц Завальня, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях» паводле Яна Баршчэўскага.

У «Радыёбібліятэцы» — аповесць Льва Талстога «Крэйцарава саната». З 2 лютага слухайце апавяданне Элізы Ажэшкі «Нізіны». У выхадныя вечарам у праекце «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні Георгія Марчука «На беразе Гарыні», Міхася Зарэцкага «Дзіўная».

Па выхадных у 10.05 выходзіць праект «Дзіцячы радыётэатр». У яго межах — радыёверсія спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа «Несцерка» паводле Віталія

Вольскага.

«Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю ў вячэрнім эфіры прапануе пастаноўкі «Трывожнае шчасце» і «Выгнанне блудніцы» паводле аднайменных твораў Івана Шамякіна.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі.

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». У радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку з дацэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Таццянай Пладуновой.

30 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Шамякіна (1921—2004), прازیка, драматурга, грамадскага дзеяча, народнага пісьменніка Беларусі.

30 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Барыса Казанцава (1926—1995), расійскага і беларускага спевака, заслужанага артыста БССР.

31 студзеня 75-годдзе адзначае Мікалай Купава, мастак-графік, педагог.

31 студзеня 70-гадовы юбілей святкуе Сяргей Кірушчанка, жывапісец.

31 студзеня 60 гадоў спаўняецца Галіне Багданавай, прازیку, мастацтвазнаўцы.

1 лютага — 210 гадоў з дня нараджэння Рамуальда Зянькевіча

(1811—1868), фалькларыста, этнографа, педагога.

1 лютага — 105 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Саломкі (1916—1990), майстра дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

1 лютага 90-гадовы юбілей адзначае Іван Прагасеня, мастак-графік, акварэліст.

1 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Браніслава Баева (1936—1996), акцёра, заслужанага артыста БССР.

1 лютага 75 гадоў спаўняецца Уладзіміру Ліўшыцу, літаратуразнаўцу, публіцысту, педагогу, гісторыку, этнографу. З 2007 г. жыве ў Ізраілі.

2 лютага — 115 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Пржыбыткі (1906—1973),

беларускага дзеяча тэатра, заслужанага дзеяча культуры БССР.

2 лютага 50-гадовы юбілей святкуе Дзяніс Скварцоў, кінарэжысёр, сцэнарыст.

4 лютага — 155 гадоў з дня нараджэння Вацлава Зыгмунта Анчыца (1866—1938), польскага гісторыка, грамадскага дзеяча, выдаўца твораў Ф. Багушэвіча.

5 лютага — 105 гадоў з дня нараджэння Валянціны Пашкевіч (1916—2004), педагога, лексіографа, грамадска-культурнага дзеяча беларускай дыяспары ў Канадзе.

5 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Мікалая Алексютовіча (1921—1967), філосафа.

Пайшла з жыцця паэтэса, журналіст, кіраўнік народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання «Рунь» пры Валожынскім раённым цэнтры культуры, член Савета Мінскага абласнога аддзялення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» **Валянціна Францаўна ПІРУЦЬ-РУСАКЕВІЧ**.

Пісьменнікі Мінскага абласнога аддзялення смуткуюць з прычыны смерці таленавітага сябра літаратурнай суполкі, цудоўнага, шчырага чалавека і выказваюць спачуванне родным і блізкім Валянціны Францаўны.

Мінскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
28.01.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 806

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 121
Д123456789101112
М123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пацыяцы рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.